

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი

აღმოსავლეთმცოდნეობის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

ციალა ლაგვილავა

გარდაცვალების სემანტიკა ქართულსა და თურქულში

სპეციალობა - ლინგვისტიკა

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი სადისერტაციო  
ნაშრომის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

ბათუმი

2018

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ფილოლოგიისა და აღმოსავლეთმცოდნეობის დეპარტამენტებში

**სამეცნიერო ხელმძღვანელები: მამია ფალავა**

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,  
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო  
უნივერსიტეტის პროფესორი

**ლილე თანდილავა**

ფილოლოგიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის  
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული  
პროფესორი

**შემფასებლები:**

**ზურაბ გოცირიძე**

ფილოსოფიის დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური  
უნივერსიტეტის პროფესორი

**ნანა კაჭარავა**

ფილოლოგიის დოქტორი, თბილისის ივანე  
ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო  
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

**ნანა ცეცხლაძე**

ფილოლოგიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის  
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული  
პროფესორი

**უცხოელი შემფასებელი:**

**ჰარუნ ჩიმქე**

ფილოლოგიის დოქტორი, რიზეს რეჯებ ტაიპ  
ერდოღანის უნივერსიტეტის პროფესორი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2018 წლის..... ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილ სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე. მისამართი: ბათუმი, ნინოშვილის 35, 37-ე აუდიტორია.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში (ბათუმი, ნინოშვილის 35), ანოტაციისა - ამავე უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე: **www. bsu.edu.ge**.

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი

ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი **ნათელა ფარტენაძე**

## ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

ეკონომიკური ცხოვრების გლობალიზაციის ცივილიზებული პროცესი უნიფიკაციის, სტანდარტიზაციის, კულტურათა „ვესტერნიზაციის“ პროცესებს ასტიმულირებს. კულტურები აქტიურად ეჯახებიან ერთმანეთს, ეკონტაქტებიან, იკვეთებიან და კონფლიქტში შედიან ერთმანეთთან. ამგვარ პირობებში, შესაძლებელია, წარმოიშვას ეთნიკური და კულტურული იდენტობის პრობლემა. ამიტომ განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს კულტურათშორის კომუნიკაციებთან დაკავშირებული საკითხები.

სადისერტაციო ნაშრომის **აქტუალობა** განპირობებულია ხალხის ენისა და კულტურის მჭიდრო კავშირის შესწავლის აუცილებლობით, შესაბამისი კულტურის ღირებულებათა ენობრივი გამოხატულების კვლევის მნიშვნელობით თანამედროვე ადამიანის პრაქტიკულ მოღვაწეობაში.

წინამდებარე ნაშრომში განხილულია „სიცოცხლისა“ და „სიკვდილის“ კონცეპტები, რომლებსაც ცენტრალური ადგილი უკავიათ კულტურულ კონცეპტთა შორის. მათი ინტერპრეტაცია ხდება კოგნიტური, ფსიქოლოგიური, კულტუროლოგიური კვლევის შეფასებითი კრიტერიუმების გათვალისწინებით. აღნიშნული კონცეპტების მიმართ ინტერესი დაკავშირებულია იმასთან, რომ ისინი წარმოადგენენ კულტურის საკვანძო კონცეპტებს, რომლებიც დღემდე ჯეროვნად არ არის შესწავლილი ლინგვისტიკაში, სავარაუდოდ იმიტომ, რომ მათი ინტერპრეტაცია წარმოადგენს მნიშვნელოვან სირთულეს, ვინაიდან მოითხოვს ინტერდისციპლინარულ მიდგომას.

კულტურულ კონცეპტთა შორის კონცეპტებს „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“ ცენტრალური ადგილი უკავია. მიუხედავად იმისა, რომ ეს სიტყვები და მათში შემავალი ცნებები ეგზისტენციურად მნიშვნელოვანია როგორც ცალკეული ადამიანისთვის, ასევე ზოგადად კაცობრიობისთვის, დღემდე თითქმის არ არსებობს ამ კონცეპტებისადმი მიძღვნილი ნაშრომები, მით უმეტეს, შეპირისპირებით პლანში. ამით განპირობებულია წინამდებარე კვლევის **აქტუალობა**.

სამეტყველო ურთიერთობის თეორიის თანახმად, პრობლემის **აქტუალობა** დაკავშირებულია აღნიშნული კონცეპტების მნიშვნელობის არაერთგვაროვნებასთან, რაც შესაძლო კონფლიქტებისა და გაუგებრობის მიზეზი არაერთხელ გამხდარა.

აღნიშნული პრობლემის **აქტუალობა** დაკავშირებულია, აგრეთვე, ინტერპრეტაციასთან, როგორც სამეტყველო ურთიერთობის თეორიის განსაკუთრებულ შემთხვევასთან, რომლის გათვალისწინებაც აგვარიდებს გაუგებრობით გამოწვეულ ხშირ კონფლიქტებს.

ნაშრომის **აქტუალობა**, ჩვენი თვალსაზრისით, მდგომარეობს იმაშიც, რომ ადამიანის ეთნომენტალური სამყაროს კვლევა გვაწვდის ინფორმაციას მისი ფასეულობების შესახებ. ეს კი, თავის მხრივ, შესაძლებელს ხდის, მოწესრიგდეს კულტურათშორისი კომუნიკაციების სისტემა. აქტუალურად გვესახება ენის მეშვეობით კულტურული სივრცის სემანტიზაციის კვლევის ამოცანაც, რამდენადაც ენა განაპირობებს მისი მატარებლის აზროვნების ტიპს. მეორე მხრივ, ენას, რომელზედაც ხორციელდება აზროვნება, შეუძლია, განსაზღვროს გარესამყაროს შეცნობის საშუალებები.

იმ ფაქტს თუ გავითვალისწინებთ, რომ არც ცნობიერების (როგორც ადამიანის მენტალური რეალობის) ფენომენი, არც მისი შინაარსის კონსტრუირების პრობლემა და არც ადამიანის ეთნომენტალური სამყაროს რეპრეზენტაციის სპეციფიკა სამეტყველო პროცესში საკმარისად არ ასახულა არც ქართულ და არც უცხოურ ლინგვისტიკაში, შეიძლება წინამდებარე გამოკვლევა **აქტუალურად** მივიჩნიოთ.

წინამდებარე ნაშრომის **აქტუალობა** თანამედროვე ლინგვისტიკისათვის განპირობებულია დისკურსში ენობრივი ერთეულების ფუნქციონირების, კომუნიკაციის პროცესში გამოხატული შინაარსისა და ფორმის ასიმეტრიულობის შესწავლის მნიშვნელობით. სამეტყველო აქტის პრაგმალინგვისტური ინტერპრეტაცია ითვალისწინებს როგორც ლინგვისტურ, ასევე ექსტრალინგვისტურ პარამეტრებს, რაც შესაძლებლობას გვაძლევს გავაანალიზოთ მათი გავლენა ენობრივი ერთეულების ფუნქციონირებაზე.

სადისერტაციო ნაშრომის **სამეცნიერო სიახლე** მდგომარეობს შემდეგში:

1. კონცეპტების, „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“, ანალიზი პირველად ეფუძნება იმფორმოლოგიის კომუნიკაციის თეორიის კოგნიტოლოგიისა და კროსკულტურული კვლევის მიღწევებს, რამაც საშუალებამოგვცა აღნიშნული მოვლენა უფრო ფართო კონტექსტში განხილულიყო;

2. **სიახლე** დაკავშირებულია, აგრეთვე, გამოყენებული მასალის სპეციფიკასთან, რომელიც წარმოდგენილია ქართული და თურქული ენების ემპირიული სტრუქტურებით(მონაცემებით);

3. **სიახლეს** წარმოადგენს აღნიშნული კონცეპტების შიდაკულტურული აქსიოლოგიის გამოვლენა და შეპირისპირებითი ანალიზი, რაც შესაძლებლობას იძლევა, ხელიშეუწყოს კულტურათმორისი კომუნიკაციის ჰარმონიზაციის პროცესს;

4. **სიახლეს** წარმოადგენს, ასევე, ველის ლინგვისტური თეორიის გამოყენება ველის სტრუქტურაში, კონცეპტების სისტემური ინტერპრეტაციისათვის.

სადისერტაციო ნაშრომის **სამეცნიერო სიახლე**, როგორც თემის არჩევანს, ასევე გამოკვლევაში განხილულ მრავალ მოვლენას უკავშირდება და შემდეგი ფაქტორებითაა გაპირობებული: კონცეპტებთან, „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“, დაკავშირებული სამყაროს ეთნოსპეციფიკური ინტერპრეტაციის მნიშვნელობით კულტურათმორისი კომუნიკაციის ჰარმონიზაციის საკითხში და ამის მექანიზმების უქონლობით; ეთნოენობრივი ცნობიერების პრიორიტეტების ამსახველი ღირებულებითი კრიტერიუმების გამოვლენის აუცილებლობით; კროსკულტურული ანალიზის მეთოდის სრულყოფის აუცილებლობით.

მეცნიერული **სიახლე** მდგომარეობს იმაშიც, რომ ენობრივი პიროვნების შესწავლა – ლინგვოპერსონოლოგია – (თუ არ ჩავთვლით რამდენიმე სტატის) პირველ ნაბიჯებს დგამს. მეტიც, იგი არასოდეს ყოფილა კროსკულტურული კვლევის ობიექტი. ნაშრომის თეორიული მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ მიღებული შედეგები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას ზოგადად

კომუნიკაციის თეორიის, ლინგვისტური პრაგმატიკის, ენათმეცნიერების ზოგადი საკითხებისა და აღნიშნული სამეცნიერო აქტის ტიპოლოგიური ინტერპრეტაციის შესწავლისათვის. ბუნებრივია, თეორიული მნიშვნელობა მჭიდროდაა დაკავშირებული პრაქტიკულთან. სწორედ ეს ენობრივი პიროვნებები გვევლინებიან კომუნიკანტებად, კომუნიკაციის უშუალო მონაწილეებად.

**კვლევის მიზანს წარმოადგენს**—სამყაროს ნაციონალური სურათის ორი ფრაგმენტის (სიცოცხლე და სიკვდილი) ასახვის კროსკულტურული ანალიზი ქართული და თურქული ენების მატარებლების ეთნოენობრივ ცნობიერებაში.

ნაშრომის მიზანია ჩატარდეს კონცეპტების „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“ კომპლექსური ინტერდისციპლინარული კვლევა, რომელიც წარმოადგენს ნებისმიერი ენობრივი და კოგნიტური სამყაროს სურათის ბირთვულ კომპონენტს. ჩვენი დაკვირვება ვერიფიცირდება ქართული და თურქული ენების მასალაზე. ზოგჯერ, აგრეთვე, რუსული მასალის გამოყენებით. კვლევის ზოგადი ამოცანაა – სამყაროს ენობრივი სურათის აღნიშნული ფრაგმენტის მაქსიმალურად სრული რეკონსტრუქცია.

მუშაობის პროცესში დაისახა შემდეგი კონკრეტული ამოცანები:

1. კონცეპტების, „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“, ენობრივი მანიფესტაციის თავისებურებების დადგენა ქართულსა და თურქულ ენებში;
2. მოცემული კონცეპტების ეთნოენობრივი სპეციფიკის გამოვლენა;
3. საკვლევ მოვლენებში უნივერსალური და ნაციონალურ-სპეციფიკური თვისებების გამოვლენა;
4. მენტალობის გამომხატველი ეთნოკულტურული ინფორმაციის ენობრივი მარკერების ანალიზი და სისტემატიზაცია;
5. კონცეპტების, „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“, ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზი, მათი უზუალური კოგნიტური კომპონენტური ზონის გასარკვევად და კონცეპტთა სტრუქტურის ლოგიკური (რაციონალური) და „სანქციონირებული“ სუბლოგიკური სფეროების გამოსავლენად, რომელიც ეფუძნება, როგორც ლექსიკონებში დაფიქსირებულ, ასევე კომუნიკაციის ცალკეულ სფეროებში გამოვლენილ მასალას; ანუ განისაზღვროს მითითებული კონცეპტების უნივერსალური და ნაციონალურ-კულტურული თავისებურება შესაბამისი კონცეპტოსფეროების ფარგლებში;
6. განხორციელდეს კონცეპტების, „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“, სინტაგმატიკური დახასიათება უზუალური წარმოდგენების აღმოსაჩენად, რომლებიც დგანან ამ სახელების მიღმა და შემოფარგლავენ მათ სემანტიკურ საზღვრებს.

**ნაშრომის თეორიული ღირებულება** იმით განისაზღვრება, რომ ის გარკვეულწილად აფართოებს და განაზოგადებს კონცეპტუალიზაციისა და კატეგორიზაციის პროცესის თეორიულ კვლევას. ამასთანავე, თეორიული მნიშვნელობა მჭიდროდაა დაკავშირებული პრაქტიკულთან.

**ნაშრომის პრაქტიკული ღირებულება** მდგომარეობს იმაში, რომ კომპლექსური ანალიზის შედეგად შესაძლებელი გახდა აღნიშნული მოვლენის ახალი მახასიათებლების დადგენა, რომელთა

საშუალებით შესაძლოა გადაიჭრას რიგი სადავო საკითხი, როგორცაა : ეთნოენობრივ ცნობიერებათა კონფლიქტი თარგმნის პროცესში, ადაპტირებული ვარიანტების შეფასების მეთოდოლოგია და ა.შ.

წინამდებარე ნაშრომის **პრაქტიკული მნიშვნელობა** დაკავშირებულია კვლევის შედეგების გამოყენების შესაძლებლობასთან ისეთ სფეროებში, როგორცაა, თარგმანის თეორია და პრაქტიკა, ტექსტის ლინგვისტიკა, კულტურათმორისი კომუნიკაცია, ეთნოფსიქოლინგვისტიკა, ინფორმატიკა, ლინგვოსტილისტიკა, კომუნიკაციის თეორია და ა.შ. კვლევის პროცესში მიღებული შედეგები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას კულტურათმორისი კონფლიქტების შესაძლო ზონების დადგენისას, სპეცკურსებსა და სპეცსემინარებში, სასწავლო და მეთოდური მასალების შედგენისას ისეთი კურსებისათვის, როგორცაა, „ლინგვოკულტუროლოგია“, „თარგმანის თეორია და პრაქტიკა“, „კულტურათმორისი კომუნიკაცია“, „მხატვრული ტექსტის თეორია“ და ა.შ.

**კვლევის პრაქტიკული ღირებულება** მდგომარეობს იმაში, რომ მისი შედეგები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას ლექციათა კურსში ლინგვოკულტუროლოგიაში, ფრაზეოლოგიაში, პარემიოლოგიაში, შემადარებელ ფრაზეოლოგიასა და პარემიოლოგიაში, ეთნოლინგვისტიკაში, ლინგვოგეოგრაფიაში, კოგნიტურ ლინგვისტიკაში უნივერსიტეტების ფილოლოგიურ ფაკულტეტებზე და, აგრეთვე, კონცეპტთა ლექსიკონის შექმნის პრაქტიკაში.

ჩვენი კვლევის **მეთოდოლოგიურ საფუძველს** წარმოადგენს კომპლექსური მეთოდიკა.

**კვლევის მეთოდები :**

1. სტრუქტურულ-ფუნქციონალური მეთოდი საშუალებას გვაძლევს, სისტემურ დინამიკაში გავიაზროთ აღნიშნული კონცეპტების გამოხატულების პლანისა და ფუნქციების ურთიერთობა;
2. შეპირისპირებითი მეთოდი გვეხმარება, გამოვავლინოთ ოპოზიციური ერთეულების მიმართების სპეციფიკა;
3. დინამიკური ექვივალენციის მეთოდი საშუალებას გვაძლევს, ჩამოვავალიბოთ არარეგულარული შესატყვისობების გამოყენების პრინციპები;
4. პრაქსეოლოგიური მეთოდი განსაზღვრავს კონცეპტების კულტურაში ფუნქციონირების ისეთ მახასიათებლებს, როგორცაა ეფექტურობა, სარწმუნოობა, კონსტრუქციულობა, გასაგებობა;
5. კომპლექსური ფილოლოგიური ანალიზი საშუალებას გვაძლევს, გავაერთიანოთ ლინგვისტური , ფსიქოლოგიური , ეთნოლინგვისტური და თარგმანთმცოდნეობითი მიდგომები ;
6. კროსკულტურული ანალიზის მეთოდი საშუალებას გვაძლევს, საკვლევ კონცეპტებში ეთნოეროვნული სპეციფიკა გამოვავლინოთ , რაც უაღრესად მნიშვნელოვანია კროსკულტურული კვლევის შედეგების საერთო შეფასების პროცესში;
7. ნაშრომში გამოიყენება კომპონენტური და კონცეპტუალური ანალიზის მეთოდები.

ამ მეთოდების საფუძველზე, ხდება კონცეპტების —„სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“— ვერბალური მანიფესტაციების კვლევა.

კვლევის მნიშვნელოვან **ემპირიულ მასალას** წარმოადგენს, აგრეთვე, ფრაზეოლოგიზმები და პარემიები, რომელთა შემადგენლობაშიც შედის აღნიშნული ლექსემები ან მათგან ნაწარმოები წარმონაქმნები. ამ შემთხვევაში წინა პლანზე ინაცვლებს კონცეპტუალური ანალიზი, ვინაიდან იგი საშუალებას გვაძლევს ეგზისტენციალურ ზმნებთან და დესკრიპტულ ზედსართავებთან

სუბსტანტივების (როგორც არათავისუფალი, ასევე დამოკიდებული) კომბინატორიკის საფუძველზე გამოვავლინოთ სახელების, „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“, „საგნობრივი“ კონოტაციები, რომლებიც იკვეთება რთულ რეპროდუცირებად ენობრივ ერთეულებში (ფრაზეოლოგიზმებსა და პარემიებში).

კონცეპტების – „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“ – რეპრეზენტაციის სინქრონული ანალიზი, რომელიც გვიჩვენებს კონცეპტის თანამედროვე სტრუქტურას (ლექსიკონებისა და დისკურსის მასალაზე), შევსებულია დიაქრონული და შედარებითი ექსკურსებით, რომელთა საფუძველს წარმოადგენენ ეტიმოლოგიური ლექსიკონები და ენციკლოპედიური მასალა. ნაშრომში გამოყენებულია შედარებითი მეთოდი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს მოცემული კონცეპტები კროსკულტუროლოგიურ ჭრილში განვიხილოთ და გამოვამჟღავნოთ შესადარებელი კულტურების ენობრივი ცნობიერების სპეციფიკა.

**ნაშრომის აპრობაცია.** სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიისა და აღმოსავლეთმცოდნეობის დეპარტამენტში, სადაც შედგა მისი განხილვა-აპრობაცია 2017 წლის 12 ივლისს (ოქმი N 07). ნაშრომის ცალკეული ნაწილი გამოქვეყნებულია სამეცნიერო ჟურნალებსა და შრომათა კრებულებში, წაკითხულია მოხსენებებად საუნივერსიტეტო, რესპუბლიკურ და საერთაშორისო კონფერენციებზე.

**ნაშრომის სტრუქტურა**—სადისერტაციო ნაშრომის მოიცავს 125 გვერდს, შედგება შესავლის, ლიტერატურის მიმოხილვის, პარაგრაფებად დაყოფილი სამი თავისა და დასკვნისაგან. ნაშრომს დართული აქვს კვლევის პროცესში გამოყენებული ლიტერატურის სია.

**პირველ თავში, „ნაშრომის თეორიული წინამძღვრები“**, განხილულია პრობლემასთან დაკავშირებული სამეცნიერო ლიტერატურა, რასაც ეფუძნება აღნიშნული მოვლენის ანალიზის თეორიული პრინციპები და დაზუსტებულია ჩვენი პოზიცია ისეთ პრობლემებთან მიმართებაში, როგორცაა სემანტიკური ველი, კონცეპტის რაობა და მისი შეფასების კრიტერიუმები. გაანალიზებულია კონცეპტების (სიკვდილისა და სიცოცხლის) აღწერისა და ინტერპრეტაციის მექანიზმები. კონცეპტის მანიფესტაცია წარმოადგენს ინტერპრეტატორის იმგვარ ჩარევას, როდესაც მისი მნიშვნელობა განიმარტება შესაბამისი კულტურის ეთნოცნობიერებიდან გამომდინარე. აქვე განიხილება ენის, აზროვნებისა და ცნობიერების მიმართება კულტურასთან, რაც საშუალებას იძლევა გავაცნობიეროთ კონცეპტთა არაერთგვაროვანი სემანტიკის საფუძველი.

**მეორე თავში — „კულტურის საკვანძო კონცეპტები და სიკვდილ-სიცოცხლის კონცეპტი“**— საკვლევი კონცეპტები განხილულია კულტურის სემიოტიკურ სივრცეში ენობრივ მექანიზმებთან და შესაბამის კონცეპტოსფეროსთან მიმართებაში. კონცეპტს განვიხილავთ ვერბალურ ნიშნებში, აზრობრივი კოდის შინაარსის „ტრანსკოდირების“ ერთ-ერთ სტრუქტურულ კომპონენტს, რომელიც ადამიანის მენტალურ რეალობაში არსებობს, როგორც ცოდნისა და ინფორმაციის ერთობა აქტუალური ან სავარაუდო საქმეთა ვითარების (რეალურ სამყაროში ემოციების, განცდების, ასოციაციებისა და ა.შ.) კონტექსტში. მისი, როგორც მენტალური წარმონაქმნის, აღქმა გვაძლევს საშუალებას, მოვახდინოთ კონცეპტუალური სისტემის მატარებლის მენტალური სამყაროს

რეკონსტრუირება და მისი ეთნომენტალური დახასიათება. კონცეპტების განსაკუთრებულ სახეობას წარმოადგენს „კულტურული კონცეპტები“ (ჩვენ შემთხვევაში, კონცეპტები „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“). როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თითოეულ კონცეპტს, ვერბალური საშუალებებით გამოხატულს, გააჩნია საკუთარი სემანტიკური ფორმა, დეტერმინირებული მნიშვნელობებით, რომელიც ხასიათდება ეთნოკულტურული განპირობებულობით, ვინაიდან მასში გამოსახულია ყველა — კონოტაციური, მოდალური, ემოციური, ექსპრესიული, პრაგმატული და სხვა — შეფასება. „კულტურული კონცეპტები“, ან სხვა ტერმინოსისტემაში, „კულტურის საკვანძო კონცეპტები“, წარმოადგენს სამყაროს სურათის ბირთვულ ერთეულებს, რომლებსაც გააჩნიათ ეგზისტენციალური მნიშვნელობა, როგორც ცალკეული ენობრივი პიროვნებისთვის, ისე მთელი ლინგვოკულტურული ერთობისთვის მთლიანობაში. დ. ს. ლიხაჩოვის მიხედვით, კონცეპტებს განვიხილავთ როგორც მინიშნებებს შესაძლო მნიშვნელობებზე და როგორც კულტურის უნივერსალურ კატეგორიებს, რომლებიც განსხვავდება კულტურის ნაციონალური კატეგორიებისაგან, რომლებიც ერის კოლექტიურ ცნობიერებაში აისახება.

ნაშრომში კონცეპტის სამუშაო განსაზღვრება ასეთია: კონცეპტი ველის პრინციპით ორგანიზებული კოგნიტური წარმონაქმნია, რომელიც მასთან დაკავშირებულ ცნებებს, ცოდნას, წარმოდგენებს, ასოციაციებს, განცდებს აერთიანებს, როგორც კოლექტიური ცნობიერებით გამომუშავებულ ცნებით კატეგორიების საფუძველზე სტრუქტურირებულ ბირთვს, ასევე ინდივიდუალურ-ასოციაციებთან დაკავშირებულ პერიფერიას. კონცეპტი მოიცავს ვერბალიზირებულ და არავერბალიზირებულ ნაწილებს. ვერბალიზირებული ნაწილი შეიძლება სხვადასხვა ემპირიული წყაროების ანალიზის (განმარტებითი, ეტიმოლოგიური, ფრაზეოლოგიური, ენციკლოპედიური, ასოციაციური, პარემიოლოგიური, ლექსიკონები და ექსპერიმენტების შედეგად მიღებული მონაცემების) პროცესში აღვწეროთ. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია კონკრეტული პიროვნების მიერ შექმნილი ტექსტები, რომლებიც კონცეპტის ინდივიდუალური ვარიანტების შესახებ გვაძლევს წარმოდგენას, ენობრივ ფაქტს არ წარმოადგენს და მეტყველების სფეროთი შემოიფარგლება.

ადამიანის ცნობიერებაში სამყაროს მოდელირება კონცეპტების საშუალებით (კოლექტიური ცნობიერების დისკრეტული სემანტიკური ერთეულების, რომელთა საშუალებით აისახება და ვერბალური სახით ინახება რეალური და ირეალური სამყაროს მოვლენები ეროვნული ენის მატარებელთა კოლექტიურ ცნობიერებაში) ხორციელდება. სამყაროს ენობრივი სურათი — ეპოქისთვის დამახასიათებელ აზროვნების წესს, კაცობრიობის მიერ შემუშავებულ და ენისა და კულტურის ნაციონალურ იდიოსფერებში არსებულ სულიერ ღირებულებებსა და ზოგად ღირებულებებრივ იერარქიას, რომელიც საზოგადოებრივი ცხოვრების დეკლარირებული მიზნებისა და სასიცოცხლო ამოცანების განხორციელებას შეესაბამება.

სიკვდილისა და სიცოცხლის კონცეპტები წარმოადგენს სამყაროს ეთნოენობრივი ცნობიერების ფრაგმენტს, რომელშიც ასახულია სამყაროს ეთნოსპეციფიკური ხედვა.

**მესამე თავში — „სიკვდილ-სიცოცხლე ეთნოენობრივ ცნობიერებაში“** — კროსკულტუროლოგიურ პლანში გამოკვლეულია აღნიშნული კონცეპტების ზოგადკატეგორიული და ნაციონალურ-სპეციფიკური ნიშნები და მათი ასახვა შესაბამის ეთნოენობრივ ცნობიერებებში. აღნიშნულმა



ნაირსახეობამსაშუალება მოგვცა, ჩვენთვის საინტერესო მოვლენა მრავალმხრივად განგვეხილა და ჩვენი დაკვირვების ვერიფიკაცია მოგვეხდინა.

კონცეპტების, „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“, ლინგვოკულტუროლოგიურმანალიზმა, სხვადასხვა ჟანრის ტექსტში, საშუალება მოგვცა, გამოგვევლინა ის წარმოდგენები სიცოცხლისა და სიკვდილის შესახებ, რომლებიც შეესაბამება ყოფითი, მეცნიერული და მხატვრული ცნობიერების ტიპებს. ორი ფრაგმენტის – „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ – კროსკულტურულმანალიზმა ქართულსა და თურქულ ნაციონალურ სამყაროს სურათებში საშუალება მოგვცა, მოგვეხდინა სამყაროს ენობრივი სურათის შესაბამისი ფრაგმენტის სრული რეკონსტრუქცია, რომელიც ყალიბდება იდეოგრაფიულ საფუძველზე. კონცეპტების, „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“, ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზი მიზნად ისახავდა, გამოგვევლინა მოცემული კონცეპტების ენობრივი მანიფესტაციის ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკა ქართულსა და თურქულენებში, გამოგვევლინა უზუალური წარმოდგენები, რომლებიც დგას ამ სახელების უკან და შემოფარგლავს მათ სემანტიკურ არეალს. კონცეპტებისა და კულტურის კავშირის სპეციფიკა ენობრივ ფაქტებში გამოვლინდა, რამაც საშუალება მოგვცა დაგვედგინა:

- სიკვდილისა და სიცოცხლის აქსიოლოგია შესაბამის კულტურებში;
- შეფასების უნივერსალური და ნაციონალურ-სპეციფიკური ნიშნები;
- ეთნოსპეციფიკური რეალიების ასახვა და პრეზენტაცია „სიკვდილ-სიცოცხლის“

კონცეპტოსფეროში.<sup>[1]</sup>

<sup>[1]</sup>სიცოცხლის ველი პროცესუალურად დაკავშირებულია დაბადების, ცხოვრებისა და დასასრულის ეტაპებთან, რაც შესაბამისი ენობრივი ერთეულებით დასტურდება.

## თავი I. ნაშრომის თეორიული წანამდგვრები

პირველ თავში – „ნაშრომის თეორიული წანამდგვრები“, განხილულია ენის, აზროვნებისა და ცნობიერების ურთიერთდამოკიდებულება, გაანალიზებულია კონცეპტის კატეგორიული ბუნება და მისი ეთნოკულტურასთან მიმართება. ანტროპოცენტრული პარადიგმის მიერ ადამიანის პირველ ადგილზე წამოყენება ეფუძნება ენის როლის აღიარებას, როგორც ადამიანის მთავარი მაკონსტრუირებელი დახასიათების აღიარებას. ყველა სააზროვნო პროცესში შეჭრით, ენა ქმნის ახალ მენტალურ სივრცეებს და გამოჰყავს ადამიანი უშუალო დაკვირვების სფეროს მიღმა. იგი ასახავს ადამიანის აზრის მოძრაობას, აშენებს შესაძლო სამყაროებს, აფიქსირებს აზრის დინამიკასა და ენობრივი რესურსების მეშვეობით მისი წარმოდგენის საშუალებებს. კომუნიკაციური ლინგვისტიკის ძირითად მიმართულებებს შორის, რომლებიც ანტროპოცენტრული პარადიგმის ჩარჩოებში ყალიბდება, საჭიროა აღინიშნოს ლინგვოკულტუროლოგია, ლინგვისტური პრაგმატიკა, კოგნიტური ლინგვისტიკა, ეთნოლინგვისტიკა, ეთნოფსიქოლინგვისტიკა და სხვა. თუ ლინგვოკულტუროლოგიას აინტერესებს ენა, როგორც კულტურის ფენომენი, რომელიც ახდენს სამყაროს ხედვის რეალიზაციას ნაციონალური ენის პრიზმის მეშვეობით, კოგნიტური ლინგვისტიკა ოპერირებს „ინფორმაციის“ კატეგორიით და ადამიანის აზროვნების მიერ მისი დამუშავების შედეგად მიღებული „ცოდნის სტრუქტურის“ კატეგორიით, რომელიც ადამიანის გონებასა და ენობრივ ფორმებში რეპრეზენტირდება. თუ კოგნიტური ლინგვისტიკა სხვა მიმართულებებთან ერთად, რომლებიც ქმნიან კოგნიტოლოგიას, ცდილობს უპასუხოს კითხვას იმის შესახებ, თუ რა პრინციპითაა ორგანიზებული ადამიანის გონება, როგორ შეისწავლის ის სამყაროს, თუ რა მონაცემები ყალიბდება ცოდნად სამყაროს შესახებ, როგორ იქმნება მენტალური სივრცეები, კულტუროლოგიის მთელი ყურადღება გადატანილია კულტურაში ადამიანის არსებობაზე და მის ენაზე, რაც შემდეგი საკითხების ანალიზს მოითხოვს: როგორს ხედავს ადამიანი სამყაროს, როგორია მეტაფორისა და სიმბოლოს როლი კულტურაში, როგორია ცნობიერების როლი კულტურის რეპრეზენტაციაში და ა. შ. ეროვნულ-კულტურულ სპეციფიკასთან დაკავშირებულია ისეთი დისციპლინაც, როგორცაა ეთნოფსიქოლინგვისტიკა. იგი წარმოადგენს მიმართულებას, რომელიც სამეტყველო აქტივობას ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკის ჭრილში განიხილავს და იკვლევს, აგრეთვე, ენობრივი ცნობიერებისა და კომუნიკაციის ეთნოფსიქოლინგვისტურ დეტერმინირებას.

ადამიანი, როგორც ენის მატარებელი პიროვნება, წარმოადგენს არა განზოგადებულ ცნებას, არამედ არის გარკვეული კულტურის მატარებელი, განსაზღვრული სოციუმის წარმომადგენელი, რაც განაპირობებს მის ეთნოლინგვოსოციალურ სტატუსს. საჭიროა აღინიშნოს, რომ სხვა კულტურის გაგების გზა გადის ანტროპოცენტრული პარადიგმის სფეროზე. კონფლიქტური სიტუაციები, რომელთა უმეტესობა ჩნდება ინფონებთან ურთიერთობაში, დაკავშირებულია კომუნიკანტთა ნაციონალურ-კულტურული თავისებურებების იგნორირების ფაქტორთან. საინტერესოა, რომ უკანასკნელ წლებში ჩამოყალიბებული მიმართულება — „ლინგვოკონფლიქტოლოგია“ — მიზნად ისახავს გამოიკვლიოს შესაძლო კონფლიქტური სიტუაციების წარმოშობა და შეიმუშავოს მათი

თავიდან აცილებისთვის საჭირო პრაქტიკული რეკომენდაციები. ამის პირველი და აუცილებელი პირობაა ამა თუ იმ ხალხის მენტალიტეტის ცოდნა. ენობრივი ცნობიერება, რომელიც აფიქსირებს განსაზღვრული კონცეპტების სახით კულტურის ძირითად ცნებებს, სამყაროს ერთიანი, სრული სურათის სახით წარმოადგენს. საჭიროა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად „სამყაროს მატერიალური საფუძვლების ერთიანობისა“, ამ უკანასკნელის აღქმა სხვადასხვა კულტურების მიერ სხვადასხვანაირად ხდება, რაც რეალობის ენობრივი ფორმებში მანიფესტაციის სპეციფიკაშიც გამოიხატება. ვვარაუდობთ, რომ მენტალიტეტის გაგება შესაძლებელია შესაბამისი ენობრივი ცნობიერების ბაზაზე. ამასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს კონცეპტები „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“, რომლებიც საშუალებას გვაძლევს, გავარკვიოთ ენობრივი ცნობიერების სპეციფიკა.

თავისი ბუნებით, აზრის ფენომენი გულისხმობს, ერთი მხრივ, ადამიანისგან დამოუკიდებელ მატერიალურ სამყაროს, რომელსაც იგი ასახავს, მეორე მხრივ კი — მისი გამოხატვის ვერბალურ საშუალებებს.

აზროვნების პროცესში რეალური სინამდვილე ადამიანის ცნობიერებაში აირეკლება როგორც დაგროვილი ცოდნა ამ სინამდვილის შესახებ, რომლის რეპრეზენტაციაც ხდება ენის მატერიალურ ფორმებში. ენა უზრუნველყოფს ადამიანის აზროვნების ისეთი ფორმებით ოპერირებას, რომელთა ექსპლუატაცია ხდება ვერბალური ფორმების სემანტიკაში. ამგვარად, აზროვნება არამარტო არსებობს მისი რეპრეზენტაციის ფორმებში, არამედ მისი რეალიზება ხდება კონკრეტულ ვერბალურ ფორმებში.

გონებრივი და ენობრივი სტრუქტურების შეფარდებისა და სინამდვილის შემეცნებაში მათი როლის შესწავლამ ტ. ფესენკოს, სხვა მკვლევარების მსგავსად (ნ.ი. ჟინკინი, ი.ს. სტეპანოვი და სხვა), საშუალება მისცა მოეხდინა „აზრის შუალედური ენის“ პოსტულირება, რომელიც, როგორც „მენტალური კონსტრუქციების ენა“, გვევლინება „შუალედური კოდის“ სახით უნივერსალურ საგნობრივ კოდსა და რეალურ მეტყველებას შორის და ახორციელებს ვერბალურ ნიშნებში აზრობრივი კოდის შინაარსის „ტრანსკოდირებას“. მის ერთ-ერთ სტრუქტურულ კომპონენტად ტ. ფესენკო თვლის კონცეპტს, რომელიც არსებობს ადამიანის მენტალურ რეალობაში, როგორც ცოდნისა და ინფორმაციის ერთობა რეალურ სამყაროში არსებულ აქტუალურ ან საქმეთა სავარაუდო ვითარების, ემოციების, განცდების, ასოციაციების და ა.შ. კონტექსტში. მისი, როგორც მენტალური წარმონაქმნის, აღქმა საშუალებას გვაძლევს, კონცეპტუალური სისტემის მატარებლის მენტალური სამყაროს რეკონსტრუირება მოვახდინოთ და გამოვაავლინოთ მისი ეთნომენტალური მახასიათებლები.

ბოლო ათწლეულების მანძილზე, საერთაშორისო ურთიერთობების გაფართოებასთან დაკავშირებით, სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს კულტურათა დიალოგის თემა. კულტურულ ანთროპოლოგიაში სხვადასხვა კულტურათა ურთიერთქმედებას ინტერკულტურული კომუნიკაცია ეწოდა. ინტერკულტურული კომუნიკაცია წარმოადგენს დიალოგს განსხვავებულ კულტურათა რეპრეზენტანტებს შორის, რომლებიც თანაარსებობენ განსაზღვრულ სივრცულ-დროით კონტინუუმში. ბუნებრივია, კომუნიკანტები სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლები არიან და დიალოგის საშუალებით ცდილობენ მიაღწიონ ურთიერთგაგებას, რომლის ადეკვატურობაც დეტერმინირებულია შესაბამისი კულტურების აქსიოლოგიით. ინტერკულტურული კომუნიკაციის

პროცესში ვლინდება როგორც ზოგადკულტურული, ასევე ეთნოსპეციფიკური და ლინგვოპერსონოლოგიური სპეციფიკა.

უცხო ენაზე კომუნიკაცია აკულტურაციის პროცესის შემადგენელი ნაწილია, რომლის ეფექტურობაც მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული კომუნიკაციური სტრატეგიების სწორად გააზრებასა და პრაქტიკული უნარ-ჩვევების გამომუშავებაზე.წინამდებარე ნაშრომი ინტერკულტურულ კომუნიკაციას განიხილავს, როგორც „მოლაპარაკე ცნობიერებათა“ დიალოგს, რომლის ფარგლებშიც მიმდინარეობს განსხვავებული კულტურების წარმომადგენელთა კომუნიკაციური სტრატეგიების რეალიზაცია.ინტერკულტურული კომუნიკაციის პროცესი ენობრივ პიროვნებათა დიალოგია, რომელთაც სამყაროს განსხვავებული ხედვა გააჩნიათ, ხოლო კომპრომისის ძიებაში ხდება თვალსაზრისთა დაახლოება საკომუნიკაციო ენის ლინგვოკულტუროლოგიურ რესურსებზე ორიენტირებით.

თანამედროვე ლინგვისტიკაში, ინტერკულტურული კომუნიკაციის თვალსაზრისით, ენობრივი პიროვნების შესწავლა შესაძლებლობას გვაძლევს, გამოვავლინოთ როგორც ენობრივი, ასევე კომუნიკაციის პროცესში დაშვებული სხვა სახის შეცდომების ბუნება.მსგავსი სახის შეცდომების ანალიზი და განზოგადება ხელს უწყობს ინტერკულტურული კომუნიკაციის ჰარმონიზაციის მექანიზმის შესწავლას და, ამა თუ იმ ზომით, ასახავს ენობრივი პიროვნების ენობრივ და კულტურულ სამყაროს, რადგანაც მასში რეალიზდება არა მხოლოდ ენის სისტემა, არამედ სოციოკულტურული და კოგნიტური სისტემაც.ეს საკითხი აქტუალური და მნიშვნელოვანია, რადგანაც ინტერკულტურული ურთიერთობა, რომელზედაც ხშირ შემთხვევაში დამოკიდებულია მშვიდობიანი თანაარსებობის პროცესი, შეიძლება წარიმართოს როგორც პოლიტიკურ და დიპლომატიურ, ასევე ყოფით, პიროვნულ, არაფორმალურ ურთიერთობათა დონეზე.კულტურათმორისი კომუნიკაცია, ბუნებრივია, ხორციელდება კონკრეტული პიროვნებების მეშვეობით, ამდენად, პიროვნულ ფაქტორს გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება ამ პროცესის შესწავლის საქმეში.

ყოველი კონკრეტული ენობრივი პიროვნება ხასიათდება გარკვეული ინდივიდუალური თვისებებით.ამასთანავე, იგი სოციალიზაციის პროდუქტია.ყოველივე ეს აისახება ენობრივი სტრუქტურების მისეულ არჩევანსა და კომბინატორიკაში, რომელიც დეტერმინირებულია სამყაროს ინტრაკულტურული ხაზით.ინტერკულტურული ურთიერთობის დროს ხდება სწორედ სამყაროს ხატების ინტერაქცია, რაც თავისთავად წარმოადგენს საინტერესო და აქტუალურ საკითხს თანამედროვე ლინგვისტიკაში.

ინტერკულტურულ კომუნიკაციაში მონაწილე ენობრივ პიროვნებებზე დაკვირვებით, მათი, როგორც სპეციფიკური კომუნიკანტების შესწავლის გზით, ჩვენ შეგვიძლია შევისწავლოთ ინტერკულტურული კომუნიკაციის პრაქტიკული მხარე.როგორც ცნობილია, გასული საუკუნის დასასრულისათვის ნიშანდობლივია თვისობრივად ახალ სამეცნიერო პარადიგმაზე გადასვლა, რამაც ლინგვისტიკის ინტერესთა ორბიტაში მოაქცია თანამედროვე საზოგადოებაში ინფორმაციის აღქმისა და გადაცემის პრობლემატიკასთან დაკავშირებულ მოვლენათა ფართო წრე.

ანტროპოცენტრისტულმა პარადიგმამ პირველი რიგის ამოცანად წამოაყენა ენის შესწავლა მისი კავშირების მთელი მრავალფეროვნების გათვალისწინებით.სემანტიკასა და სინტაქტიკას შეენაცვლა

პრაგმატიკა, რამაც განაპირობა ლინგვისტიკის ინტერესთა სფეროში კომუნიკაციის პროცესის მონაწილე ენობრივ პიროვნებათა ინტერაქციულ ურთიერთქმედების შესწავლა, რომლის დროსაც მათი სამეტყველო ინტენციები ვლინდება. ენობრივი ნიშნების უკან დგას ადამიანი, რომელიც ცდილობს, მათი საშუალებით მიაღწიოს გარკვეულ მიზანს, გამოიწვიოს მსმენელთა (კომუნიკანტთა) სასურველი რეაქცია. აღნიშნული პრობლემატიკიდან გამომდინარე, პოპულარული ხდება ისეთი სამეცნიერო დისციპლინები, როგორცაა – სამეტყველო აქტების თეორია და ლინგვისტური პრაგმატიკა. პირველი გვთავაზობს კომუნიკაციური სიტუაციის ორიგინალურ მოდელს. კომუნიკაციური აქტის ტრადიციულ ცნებით აპარატს (ადრესანტი, ადრესატი, გამონათქვამი, გარემოებანი და ა.შ.). სამეტყველო აქტების თეორია სამეტყველო აქტს მიზნისა და შედეგის კატეგორიებით ამდიდრებს. სამეტყველო აქტი განიხილება, როგორც ენობრივი ნიშნების გამოყენების გზით მიზნის მიღწევის ერთ-ერთი საშუალება. რაც შეეხება ლინგვისტურ პრაგმატიკას, ის, ფაქტობრივად, ინტერაქციულ ფაქტორს ეყრდნობა და ენობრივი ნიშნის გამოყენების პრაგმატული მექანიზმების თავისებურებებს ანალიზებს.

ენობრივი პიროვნების წინა პლანზე წამოწევამ, რაც ანტროპოცენტრისტული პარადიგმის ჩამოყალიბების შედეგია, კულტურული იდენტობის მნიშვნელობას გაუსვა ხაზი. რამდენადაც ენობრივი პიროვნების ჩამოყალიბება ამა თუ იმ კულტურის ჩარჩოებში ხდება, მეცნიერებმა მიზნად დაისახეს იმ ენობრივი ფაქტორების შესწავლა, რომლებიც „ენობრივი პიროვნების“ „კულტურულ პიროვნებად“ ქცევას უწყობს ხელს. აღნიშნული კუთხით, მნიშვნელოვანია ისეთი ლინგვოკულტურული ნიშნების შესწავლა, როგორცაა ლინგვოკულტურემები. სხვა ტერმინოსისტემებში „კონცეპტები“, „ლინგვოკულტურული სტერეოტიპები“, „ლოგოპისტემები“ და ა.შ. ამ უკანასკნელთა სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი ლინგვისტურისა და ექსტრალინგვისტურის ერთიანობას წარმოადგენენ და შეიცავენ როგორც ენის, ასევე კულტურის სემანტიკას. ლინგვოკულტურემა წარმოადგენს ერთგვარ კოდს, თავისებურ მატრიცას, რომელიც ასახავს აზროვნების წესს, წარმართავს მენტალური და ენობრივი რეპრეზენტაციების შინაარსსა და ფორმას.

მიუხედავად იმის, რომ სამყაროს კულტურული ხატი უფრო მდიდარია, ვიდრე ენობრივი ხატი, ნათელია, რომ სწორედ ენაში რეალიზდება და თაობიდან თაობას გადაეცემა სამყაროს კულტურის ხატი. ენა, მისი მატარებლების მიერ, თითქოს იმორჩილებს სამყაროს აღქმისა და შემეცნების პროცესს. სწორედ კულტურათა ურთიერთქმედებასთანაა დაკავშირებული თანამედროვე სამყაროს ფუნდამენტური პრობლემები, რომელთა გადაჭრის საშუალებას ვხედავთ კულტურულ ღირებულებათა ურთიერთგათავალისწინების პროცესში.

პირველ თავში განხილულია ნაშრომის თეორიული საფუძვლები, რომელიც მოიცავს კომუნიკაციის ტიპოლოგიისა და ურთიერთობის კულტურის საკითხებს. აქ განხილულია ურთიერთობის სახეები, პრაგმატიკის პრინციპები და პოსტულატები, კომუნიკაციური სტრატეგიები და ტაქტიკები. თეორიული ანალიზი საშუალებას იძლევა უშუალოდ გადავიდეთ მასალის ანალიზზე.

ნაშრომში განიხილება სამეტყველო აქტების ტიპოლოგიზაციის პრინციპები, სამეტყველო აქტის გამოვლინება ქართულსა და თურქულში. ენა არის კულტურის სარკე, მასში ისახება არა მხოლოდ ადამიანის გარშემო არსებული რეალური სამყარო, არამედ ერის საზოგადოებრივი თვითშეგნება,

მისი მენტალიტეტი, ეროვნული ხასიათი, ცხოვრების სტილი, ტრადიციები, ჩვეულებები, მორალი, ღირებულებები, თვალთახედვა. ენა არის კულტურის მატარებელი, მისი გადამცემი, სწორედ ენის საშუალებით გადაეცემა თაობებს ეროვნული კულტურის განმძვავში, ითვისებს რა დედაენას, მასთან ერთად ითვისებს წინა თაობების კულტურულ გამოცდილებას.

ენა ასევე შეიძლება მოვიაზროთ, როგორც კულტურის იარაღი, ერთგვარი ინსტრუმენტი. ის აყალიბებს ადამიანის, ენის მატარებლის პიროვნებას, თავს ახვევს მას ენაში ჩადებულ სამყაროს ხატს, მენტალიტეტს, ადამიანების მიმართ დამოკიდებულებას და ა.შ. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ენა არ არსებობს კულტურისაგან დამოუკიდებლად. ენა გვევლინება ძლიერ იარაღად, რომლის მეშვეობითაც ენობრივი კოლექტივის მიერ კულტურის, ტრადიციების შენახვისა და გადაცემის გზით ხდება ეთნოსის ფორმირება.

უკანასკნელი წლების მსოფლიო მასშტაბის სოციალურმა, პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა ცვლილებებმა გამოიწვია მიგრაციის დონის მომატება, რასაც შედეგად მოჰყვა კულტურათა კონფლიქტის შემთხვევათა მატება. ამავე დროს, სამეცნიერო-ტექნიკურმა პროგრესმა და ცივილიზებული და მშვიდობისმოყვარე ხალხების ერთმანეთთან ურთიერთობის სურვილმა, ლინგვისტიკისათვისაც აქტუალური გახადა ინტერკულტურული კომუნიკაცია და მასში მონაწილე პიროვნებები. ურთიერთობა არა მხოლოდ ვერბალური პროცესია. მისი ეფექტურობა, ენის ფლობის გარდა, დამოკიდებულია მრავალ ფაქტორზე.

სხვადასხვა კულტურების წარმომადგენელ ადამიანებს შორის ეფექტური კომუნიკაციისათვის ენობრივი ბარიერის გადალახვა სრულიად არ არის საკმარისი. ამისათვის საჭიროა კულტურული ბარიერის დაძლევა. ი. მორკოვინა და ი. სოროკინი თავიანთ კვლევაში აღნიშნავენ, რომ სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენელთა კონტაქტის სიტუაციაში ენობრივი ბარიერი არ წარმოადგენს ერთადერთ წინააღმდეგობას ურთიერთგაგებისათვის. კომუნიკანტების კულტურათა გარკვეული კომპონენტების ეროვნულ-სპეციფიკურ თავისებურებებს შეუძლია გაართულოს ინტერკულტურული ურთიერთობის პროცესი. კულტურის მდგენელებს, რომელთაც გააჩნიათ ეროვნულ-სპეციფიკური ელფერი, შეიძლება მივაკუთვნოთ სულ მცირე შემდეგი კომპონენტები:

**ტრადიციები** (ან კულტურის მყარი ელემენტები), ასევე წეს-ჩვეულებები (ტრადიციები კულტურის „სოციონორმატიულ“ სფეროში) და რიტუალები (ასრულებენ მოცემულ საზოგადოებაში გაბატონებულ ნორმატიულ მოთხოვნებთან დამაკავშირებელ ფუნქციებს);

**ყოფითი კულტურა**, რომელიც მჭიდროდაა დაკავშირებული ტრადიციებთან, რის შედეგადაც მას ხშირად უწოდებენ ტრადიციულ-ყოფით კულტურას; ყოველდღიური ქცევა (ზოგიერთი კულტურის წარმომადგენელთა ჩვევები, ზოგ სოციალურ მიღებული ურთიერთობის ნორმები), ასევე, ამასთან დაკავშირებული მიმიკური და პანტომიმური (კინესთეტიკური) კოდი, რომელსაც იყენებენ ზოგიერთი ლინგვოკულტურული საზოგადოების წევრები;

**სამყაროს ეროვნული ხასიათი** (სურათი), რომელიც ასახავს ამა თუ იმ კულტურის წარმომადგენელთა მიერ გარესამყაროს სპეციფიკურ აღქმას, აზროვნების ეროვნულ თავისებურებს;

**მხატვრული კულტურა**, რომელიც ასახავს ამა თუ იმ ეთნოსის კულტურულ ტრადიციებს.

სპეციფიკური თავისებურებებით ხასიათდება, აგრეთვე, თვით ნაციონალური ენისა და კულტურის

მატარებელი. ინტერკულტურულ ურთიერთობაში უნდა გავითვალისწინოთ კომუნიკანტთა ნაციონალური ხასიათის თავისებურებები, მათი ემოციონალურობის ტიპი, სპეციფიკური აზროვნება. ე. სეპირის მიხედვით, ყოველი კულტურული სისტემა და ყოველი ცალკეული საზოგადოებრივი ქცევა აშკარად ან ფარულად მოიცავს კომუნიკაციას.

ტერმინასოვას აზრით, აუცილებელია ენის მატარებლის სამყაროს ხატის (და არა ენის) სიღრმისეული და დეტალური კვლევა ფართო ეთნოგრაფიული გაგებით, რომელიც მოიცავს მათი ცხოვრების სტილის, ეროვნული ხასიათის, მენტალიტეტის და ა.შ. ანალიზს. სიტყვათა გამოყენებას მეტყველებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ვინაიდან ის მნიშვნელოვნად განისაზღვრება მოცემულ ენაზე მოსაუბრე სამეტყველო კოლექტივის სოციალური და კულტურული ცოდნით. ენა არ არსებობს კულტურის გარეშე, ანუ სოციალურად განპირობებული პრაქტიკული უნარებისა და იდეების გარეშე, რომლებიც ახასიათებს ჩვენი ცხოვრების სტილს. ენობრივი სტრუქტურების საფუძველს წარმოადგენს სოციოკულტურული სტრუქტურები. ტერმინასოვა აღნიშნავს, რომ, თუ ინტერკულტურულ კომუნიკაციაში, ზოგადად, ენობრივი ბარიერის არსებობა აშკარა და ნათელია, კულტურული ბარიერი მხოლოდ ჩვენი კულტურის სხვა კულტურასთან უშუალო შეხებისას ხდება აშკარა. ხშირად ამ გამოცდილებას ახასიათებენ, როგორც საოცარს, უცნაურს, უსიამოვნოსა და შოკისმომგვრელსაც კი (აქედან გამომდინარეობს ტერმინი „კულტურული შოკი“). ეს ხდება იმიტომ, რომ საკუთარი კულტურის ფარგლებში ინდივიდს ექმნება მყარი ილუზია გარესამყაროს, ცხოვრების, მენტალიტეტის და ა.შ. შესახებ, როგორც ერთადერთი შესაძლებელი ვარიანტის, და მეტიც – ერთადერთი მისაღები ვარიანტის შესახებ. ტერმინასოვა აღნიშნავს, რომ უცნაურია, მაგრამ ადამიანების უმეტესობას არ ესმის, რომ ისინი საკუთარი კულტურის პროდუქტებად რჩებიან იმ იშვიათ შემთხვევებშიც კი, როდესაც მათ ესმით, რომ სხვა კულტურის წარმომადგენლების ქცევა განპირობებულია ამ უკანასკნელთა კულტურით. მხოლოდ მაშინ, როდესაც ადამიანები გადიან საკუთარი კულტურის ფარგლებს გარეთ და დგებიან სხვა მსოფლმხედველობის, სამყაროს აღქმის და ა.შ. წინაშე, შესაძლებელია, დაინახონ კულტურათა განსხვავება და კულტურათა კონფლიქტიც კი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ინტერკულტურულ კომუნიკაციაში კულტურული ბარიერი ენობრივ ბარიერთან შედარებით ბევრად უფრო საშიშია. ხშირად იგი თითქოს უხილავია და ფაქტის წინაშე ვდგებით, როდესაც პრობლემა გვექმნება. აქ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ კულტურული შეცდომები ბევრად უფრო მტკივნეულად აღიქმება, ვიდრე ენობრივი შეცდომები. სახელმძღვანელოებში არ არის მოცემული მზა წესები და რეცეპტები. მიუხედავად იმისა, რომ კულტურული შეცდომების დაშვება ადვილია და, სავარაუდოდ, ასეთი შეცდომები ადამიანს ადვილად უნდა ეპატიებოდეს, პრაქტიკიდან გამომდინარე, ინტერკულტურულ კომუნიკაციაში საკომუნიკაციო ენის მატარებლები გულლიად და არაკრიტიკულად ხვდებიან უცხოელების მიერ დაშვებულ ენობრივ შეცდომებს, თუმცა იმავეს ვერ ვიტყვით კულტურულ შეცდომებზე, რომელთაც შეიძლება მეტად უარყოფითი გავლენა მოახდინონ ურთიერთობაზე.

ენისა და რეალობის, ენისა და კულტურის ურთიერთობა და ურთიერთქმედება მეტად მნიშვნელოვანია ჩვენს კვლევაში. ამ პრობლემატური საკითხების იგნორირება ხშირად დაკავშირებულია წარუმატებელ ინტერკულტურულ კომუნიკაციასთან. როგორც ცნობილია, ენა

გარესამყაროს სარკვა, ის ასახავს, ირეკლავს რეალობას და ქმნის ამ ენაზე (როგორც ურთიერთობის საშუალებაზე) მოსაუბრე ყოველი ენისა და ყოველი ერის, ეთნიკური ჯგუფის, სამეტყველო კოლექტივის სპეციფიკურ, უნიკალურ სამყაროს ხატს.

თითოეული სიტყვის უკან დგას რეალური სამყაროს რომელიმე საგანი ან მოვლენა. ენა ასახავს ყველაფერს — გეოგრაფიას, კლიმატს, ისტორიას, ცხოვრების პირობებს. ფაქტია, რომ ენასა და მის მატარებელ ადამიანს შორის არის მჭიდრო კავშირი. ენა ხომ ადამიანებს შორის ურთიერთობის საშუალებაა და დაკავშირებულია იმ სამეტყველო კოლექტივის განვითარებასთან, რომელიც ამ ენას იყენებს, როგორც ურთიერთობის საშუალებას. ენის საზოგადო ბუნება ვლინდება მისი ფუნქციონირების დროს (ბილინგვიზმი, მულტილინგვალიზმი, ენების სწავლება და ა.შ.), ასევე, თვით ენის სტრუქტურაში — გრამატიკაში, ლექსიკაში და ა.შ.

რაც შეეხება ადამიანს, რომელიც დგას ენასა და რეალურ სამყაროს შორის, იგი აღიქვამს და შეიმეცნებს სამყაროს გრძნობათა ორგანოების მეშვეობით და ამის საფუძველზე ქმნის საკუთარ წარმოდგენას სამყაროზე. საკუთარ გონებაში, ფიქრისა და აზროვნების პროცესის შემდეგ, იგი საკუთარ აზრებს ენობრივი კოლექტივის სხვა ადამიანებს ენის საშუალებით გადასცემს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რეალობასა და ენას შორის დგას აზროვნება. ენა, როგორც აზრის გამოხატვისა და მისი ადამიანიდან ადამიანზე გადაცემის საშუალება, მჭიდროდაა დაკავშირებული აზროვნებასთან. ენისა და აზროვნების ურთიერთმიმართება ურთულესი საკითხია, რომელსაც იკვლევს ლინგვისტიკა, ფილოსოფია და სხვა დისციპლინები.

სიტყვა ასახავს არა თვით რეალურ საგანს, არამედ მის ხატს, რომელიც გამოწვეულია მისი აღქმით, შეხედულებით ამ საგანზე. გზა რეალური სამყაროდან ცნებამდე და შემდგომ სიტყვიერ გამოხატულებამდე სხვადასხვა ერისათვის სხვადასხვაა, რაც განპირობებულია ისტორიით, გეოგრაფიით, ცხოვრების პირობებითა და, შესაბამისად, მათი საზოგადოებრივი აზროვნების განვითარებით.

ამრიგად, ენა, აზროვნება და კულტურა ისე მჭიდროდაა ურთიერთდაკავშირებული, რომ თითქმის ერთ მთლიანობას ქმნის. ამ სამი კომპონენტიდან არც ერთს არ შეუძლია ფუნქციონირება (და, მაშასადამე, არც არსებობა) დანარჩენი ორის გარეშე.

ადამიანის გარესამყაროს აქვს სამი ფორმა: სამყაროს რეალური სურათი (ხატი), სამყაროს კულტურული ხატი, <sup>[1]</sup> სამყაროს ენობრივი ხატი.

სამყაროს რეალური ხატი არის ობიექტური მოცემულობა, ეს არის გარესამყარო ადამიანის ირგვლივ. სამყაროს კულტურული ხატი არის რეალური სურათის ასახვა ცნებების საშუალებით, რომლებიც ყალიბდება ადამიანის გრძნობათა ორგანოებით მიღებული და მის აზროვნებაში გამოვლილი შეხედულებების საფუძველზე.

სამყაროს ენობრივი ხატი რეალობას ასახავს სამყაროს კულტურული ხატის საშუალებით. ამაზე ჯერ კიდევ მეთვრამეტე საუკუნის ბოლოსა და მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში საუბრობდნენ გერმანელი ფილოლოგები.

დღესდღეობით მიღებულია, რომ სამყაროს კულტურულ ხატი და ენობრივი ხატი მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან და ურთიერთქმედებენ. ყველა მცდელობა სხვადასხვა ლინგვისტური



მიმდინარეობისა, მოეწყვიტათ ენა რეალობიდან, წარუმატებელი აღმოჩნდა ერთი მარტივი მიზეზის გამო, მხედველობაში უნდა მიიღებოდეს არა მხოლოდ ენობრივი ფორმა, არამედ შინაარსი.

შინაარსი, სემანტიკა, ენობრივ ერთეულთა მნიშვნელობა, სიტყვები — ეს არის ხმოვანი (ან გრაფიკული) გამოხატულება რეალური სამყაროს საგნისა ან მოვლენისა. ენობრივი სემანტიკა ხსნის გზას ენიდან რეალური სამყაროსკენ. ეს მაკავშირებელი ძაფი ფაქტიურად წარმოადგენს კულტურულ წარმოდგენებს კულტურული სამყაროს საგნებსა და მოვლენებზე, რომელიც დამახასიათებელია მოცემული ენობრივი კოლექტივისათვის ზოგადად და, კერძოდ, ამ ენის მატარებელი ინდივიდისათვის.

მნიშვნელოვანია, რომ სხვადასხვა ხალხებს, ერებს, აქვთ სამყაროს განსხვავებული ენობრივი ხატები. ეს გამოწვეულია იმით, რომ გზა არაენობრივი რეალობიდან ცნებამდე და შემდეგ სიტყვიერ გამოხატვამდე, ვერბალიზაციამდე არ არის ერთნაირი ყველა ერისათვის, მათი ისტორიის, სპეციფიკური განვითარებისა და საზოგადოებრივი აზროვნების გამო. ეს გამოიხატება რეალობის კატეგორიზაციაში, ხოლო მისი მატერიალიზება ხდება ლექსიკაში, გრამატიკაში.

სამყაროს ეროვნული კულტურული ხატი პირველადია, იგი უფრო სრული, მდიდარი და ღრმაა, ვიდრე ენობრივი. ენაში ხდება რეალიზება სამყაროს ეროვნული კულტურული ხატისა და ეს გადაეცემა თაობებს. ენა ვერ აფიქსირებს ყველაფერს, მაგრამ შეუძლია აღწეროს ყველაფერი.

ენა არა მხოლოდ პასიურ რეჟიმში ასახავს ყველაფერს, არამედ ენის მეშვეობით ამავედროულად (კულტურასთან და აზროვნებასთან ურთიერთქმედების დროს) ხდება ენის მატარებელი ადამიანის ფორმირება, როგორც პიროვნებისა, როგორც მოცემული სოციოკულტურული საზოგადოების ნაწილისა, ხდება მისი ფასეულობათა სისტემის, მორალის, ქცევის, ადამიანებისადმი დამოკიდებულების ჩამოყალიბება.

ენაში ასახული სამყარო ამ ენაზე მეტყველი ერის კოლექტიური ქმნილებაა და ყოველი შემდგომი თაობა, მშობლიურ ენასთან ერთად, იღებს კულტურის სრულ კომპლექტს — ეროვნული ხასიათის ელემენტებს, მსოფლმხედველობას, მორალს და ა.შ.

ენა ასახავს სამყაროს და ახდენს ენის მატარებლის ფორმირებას. ენა სარკეა და, ამავე დროს, ინსტრუმენტი, ანუ ასრულებს პასიურ ფუნქციას (ასახვა) და აქტიურ ფუნქციას (შექმნა). ეს ფუნქციები რეალიზდება ურთიერთობის, კომუნიკაციის პროცესში, რომლის მთავარ საშუალებას წარმოადგენს ენა.

ენა არა მარტო ასახავს ადამიანის სამყაროსა და მის კულტურას, არამედ მას აკისრია უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია — კულტურის შენახვისა და შემდეგი თაობებისათვის გადაცემისა. ამიტომ ითვლება, რომ ენა ასრულებს მნიშვნელოვან, გადამწყვეტ როლს პიროვნების, ეროვნული ხასიათის, ეთნოსისა და ერის ჩამოყალიბებაში. ეროვნული კულტურისა და პიროვნების ურთიერთმიმართების შესახებ ბევრი დაწერილა კულტუროლოგების, ფსიქოლოგების, სოციოლოგების მიერ. ერთნი თვლიან, რომ დაბადებისას ადამიანს არ აქვს ეროვნება, მისი ეროვნება ყალიბდება გარკვეულ სოციალურ-ეროვნულ გარემოში და სწორედ აქ, აღზრდის პროცესში, შეითვისებს ბავშვი ნაციონალურ კულტურას.

მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს ის უდიდესი როლი, რომელსაც თამაშობს ენა (რა თქმა უნდა,

კულტურასთან ერთად) ადამიანის აღზრდაში. ტერმინასოვას აზრით, პიროვნება – ეს არის ენისა და კულტურის პროდუქტი. დაბადებიდანვე ადამიანი ენისა და კულტურის მეშვეობით იღებს წარმოდგენას სამყაროსა და საზოგადოების შესახებ, რომლის ნაწილსაც ის წარმოადგენს. იგი ეცნობა და იზიარებს ცხოვრებისა და ქცევის წესებს, ფასეულობებს და ა.შ.

ნაციონალური, ეროვნული ხასიათი, რომელიც დღესაც რჩება ყველაზე პოპულარულ ტერმინად, ნ. ეროფეევის მიხედვით, წარმოადგენს ეთნიკურ წარმოდგენას, „სხვა ერის სიტყვიერ პორტრეტს“. ერის ფსიქოლოგიური წყობა წარმოადგენს „ერის სულიერი ცხოვრების სხვადასხვა მოვლენის გარკვეულ ერთობლიობას“. პირველი, რაც მოგვდის აზრად, როდესაც საქმე ეხება ამა თუ იმ ერის ნაციონალურ ხასიათს, არის სტერეოტიპები, რომლებიც ასოცირდება მოცემულ ერთან.

სტერეოტიპი განისაზღვრება როგორც სქემატური, სტანდარტული სახე ან წარმოდგენა სოციალურ მოვლენასა ან ობიექტზე, ჩვეულებრივ ემოციონალური შეფერილობით და გამოირჩევა მდგრადობით. იგი გამოხატავს რაიმე მოვლენის მიმართ ადამიანის პირველად დამოკიდებულებას, რომელიც ჩამოყალიბებულია სოციალური პირობებისა და წინა გამოცდილების გავლენით.

„მისი უდიდებულესობა კომუნიკაცია“— როგორც მას უწოდებს ს. ტერმინასოვა, მართავს ცხოვრებას, განვითარებას, ადამიანების ქცევას, სამყაროსა და საკუთარი თავის, როგორც სამყაროს ნაწილის აღქმას და ყოველი ცდა, რომ გავიაზროთ ადამიანთა შორის კომუნიკაცია, გაგება იმისა, თუ რა უშლის და რა უწყობს ხელს კომუნიკაციას, არის სრულიად გამართლებული, ვინაიდან ურთიერთობა ეს არის საყრდენი, საფუძველი ადამიანის არსებობისა.

ტერმინი „კომუნიკაცია“ (ლათ. communicatio) სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოვიდა მეოცე საუკუნის დასაწყისში და თანამედროვე ფსიქოსოციოლოგიურ ლიტერატურაში შემდეგნაირად განიმარტება, როგორც:

- 1) მატერიალური და სულიერი სამყაროს ნებისმიერ ობიექტებს შორის კავშირის საშუალება;
- 2) ადამიანის მიერ ადამიანისთვის ინფორმაციის გადაცემის პროცესი (წარმოდგენების, იდეების, განწყობის, გრძნობების და ა.შ. გაცვლა-გამოცვლა ადამიანურ ურთიერთობებში);
- 3) საზოგადოებაში ინფორმაციის გადაცემა და გაცვლა მასში არსებულ სოციალურ პროცესებზე ზემოქმედების მიზნით.

პირველი განსაზღვრება დაკავშირებულია კომუნიკაციის საშუალებების დიფერენციაციასთან და სისტემატიზაციასთან, მეორე— ინტერპერსონალური ზეგავლენის საკითხებთან, მესამე— მასობრივი კომუნიკაციის პრობლემებთან. თუმცა, თითოეულ მათგანში კომუნიკაცია გამოდის, როგორც დამაკავშირებელი ელემენტი ინდივიდუალური და სოციალური ინფორმაციის ურთიერთქმედებაში.

როგორც აღვნიშნეთ, კომუნიკაცია— ეს არის ადამიანისთვის საზოგადოებაში არსებობის ერთ-ერთი აუცილებელი და სპეციფიკური პირობა. კომუნიკაცია, ფსიქოლოგთა აზრით, ერთდროულად არის ურთიერთობა, ქმედება და პროცესი. კომუნიკაციის ამოცანა, როგორც წესი, დაკავშირებულია კომუნიკაციის სუბიექტის ორიენტირებულ, დაგეგმილ მოქმედებასთან და, ასევე, მოიცავს მეტყველების აღქმის განმსაზღვრელ პერცეფციულ მიზანს. ეს პროცესი, უმეტესად, მიზანმიმართული, ამორჩევითი და სიტუაციიდან გამომდინარეა, რადგანაც კომუნიკაციას ახასიათებს

ორმხრივობა.სწორედ ამიტომ, სუბიექტი, კონკრეტული კომუნიკაციური სიტუაციის შეფასების შედეგად, წყვეტს, თუ რა იქნება მისი პერცეფციული მიზანი.

კომუნიკაციას ასევე უწოდებენ მოვლენებს შორის მიზანმიმართულ, სიგნალთა გადაცემით გამოხატულ უნივერსალური კავშირისა და საზოგადოებაში ინფორმაციის ცირკულირების ერთ-ერთ ფორმას.ასევე, იგი ითვლება „აქსიალურ“ (ზუსტად მიმართულ) და „რეტიალურ“ (მასმედიის საშუალებები) ქმედებად.

კონსტრუქტივიზმის სკოლის წარმომადგენლები კომუნიკაციას იხილავენ, როგორც ინტერაქციის ერთ-ერთ კერძო კატეგორიას, სადაც, სწორედ, ინტენციაა საწყისი პუნქტი კომუნიკაციის პროცესში, გამოხატავს რა ადამიანების შინაგან მდგომარეობას.რა თქმა უნდა, კომუნიკაციის სტრატეგიის არჩევისას ყოველი ინდივიდი, საკუთარი შინაგანი მდგომარეობის გარდა, ითვალისწინებს საკუთარ შეხედულებას სხვათა შინაგან მდგომარეობაზე.როგორც ცნობილია, კომუნიკაციის პროცესს ახასიათებს ყველა მონაწილის მიერ საკუთარი „მეს“ გამოხატვის სურვილი და ის, რომ ეს განზრახვა სხვათა მიერ იქნეს აღქმული.

კომუნიკაცია, ეს არის პროცესი, სადაც ჩართულია მინიმუმ 2 მოქმედი პირი: ადრესანტი და ადრესატი. ლინგვისტთა კვლევის ობიექტი გახდა ენის გამოყენების აქტუალობა სოციალურ კონტექსტში.ე.ფ. ტარასოვმა გამოყო კომუნიკაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი.მან აღნიშნა, რომ ინდივიდების ურთიერთობა არა ქაოტურია, არამედ სისტემურია.ვთვლით, რომ სრულიად მართებულია მისი აზრი, რომ „კომუნიკაციისას ინდივიდები ახდენენ სოციალური ურთიერთობების რეალიზებას, რომლებიც ზღუდავენ ქცევას და ხდიან მას ორგანიზებულსა და სისტემურს“.აქედან გამომდინარე, სამეტყველო აქტები ხორციელდება სოციალური ურთიერთობების სტრუქტურაში, თვით ინტერპერსონალური კომუნიკაცია ხდის წარმატებულს სოციალურ ურთიერთობებს, ანუ მას აქვს სოციალური ხასიათი.

არსებობს კიდევ უამრავი სხვა განსაზღვრება ტერმინისა „კომუნიკაცია“, მაგრამ ყველა თანხმდება მის მკვეთრად გამოხატულ სოციალურ ხასიათზე. ა. ნ. ლეონტიევის აზრით, „კომუნიკაცია არის არა მხოლოდ ადამიანთა ურთიერთობა საზოგადოებაში, არამედ, ასევე, და, უპირველეს ყოვლისა – ადამიანებს, როგორც საზოგადოების წევრებს შორის“.

კომუნიკაცია არის სოციალურად განსაზღვრული პროცესი ადამიანთა შორის აზრთა და გრძნობათა გაზიარებისა.ეს, პირველ რიგში, რეალიზდება ვერბალური კომუნიკაციის მეშვეობით. ვ. პ. კონეცკაია თვლის, რომ „კომუნიკაცია, ეს არის სოციალურად განპირობებული პროცესი ინფორმაციის გადაცემისა ინტერპერსონალურ და მასკომუნიკაციის მეშვეობით სხვადასხვა გზებისა და საშუალებების გამოყენებით (ვერბალური, არავერბალური და ა.შ.)“.

გარდა იმისა, რომ აღიარებულია კომუნიკაციის საზოგადოებრივ-სოციალური სახე, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს მის აღიარებაზე, როგორც მიზანმიმართული და მოტივირებული პროცესისა, ერთიანი სისტემისა.თავის მხრივ, ეს პროცესები ახდენს სოციალური ურთიერთობების აქტუალიზებას და ხდება სხვადასხვა სპეციფიკური საშუალებების, პირველყოვლისა, ენობრივი საშუალებების გამოყენება.

კომუნიკაციური აქტივობა არ არის აბსოლუტურად დამოუკიდებელი და იზოლირებული სხვა

აქტივობებისგან. კომუნიკაციაში, როგორც ადამიანური აქტივობის განსაკუთრებულ პროცესში, ურთიერთქმედებს ორი მხარე: ლინგვისტური და სოციალური, რადგანაც ნებისმიერ გამონათქვამს, ურთიერთობის კონკრეტულ სიტუაციაში, გააჩნია წინაპირობების სავსაოდ ფართო ფონი, რომელიც გავლენას ახდენს ქმედების ორგანიზაციაზე და ეყრდნობა ინდივიდის ფსიქიკურ და პრაქტიკულ ქმედებას საზოგადოებაში.

კომუნიკაციაში ვლინდება მონაწილე სუბიექტების თვისებები, რის გამოც ის იძენს სოციალურ და ემოციურ შეფერილობას და, პიროვნების მოტივაციური სფეროს გავლით, ზემოქმედებს შემეცნების პროცესის დინამიკაზე. ამას გარდა, საზოგადოებრივი ურთიერთობები იქმნება და ვითარდება ინდივიდების უშუალო მონაწილეობით. ამ გაგებით, კომუნიკაცია წარმოგვიდგება, როგორც ადამიანის მიერ საზოგადოებრივი ცხოვრების შეთვისების საშუალება. კომუნიკაციური აქტივობა სოციალურ მოღვაწეობასთან, აქტივობასთან მჭიდრო კავშირში უნდა განვიხილოთ, ხოლო კომუნიკაცია— როგორც სოციალური ურთიერთქმედების ფორმა, რომლის პროცესშიც ხდება წარმოდგენების, იდეებისა და ინტერესების ურთიერთგაცვლა.

ზოგჯერ კომუნიკაცია განიხილება, როგორც ურთიერთობის ერთ-ერთი მხარე, (ინტერაქციულთან და პერცეპციულთან ერთად) და განისაზღვრება, როგორც ადამიანებს შორის ურთიერთობის დამყარებისა და განვითარების რთული, მრავალმხრივი პროცესი, რომელიც განპირობებულია ერთობლივი ქმედების მოთხოვნებით და მოიცავს ინფორმაციის გაცვლას, ურთიერთქმედების ერთიანი სტარტეგიის გამომუშავებას, სხვა, მეორე ადამიანის აღქმასა და გაგებას.

## თავი II. კულტურის საკვანძო კონცეპტები და „სიკვდილ-სიცოცხლე“

საკვლევი კონცეპტები განხილულია კულტურის სემიოტიკურ სივრცეში ენობრივ მექანიზმებთან და შესაბამის კონცეპტოსფეროსთან მიმართებაში.

ვერბალურ ნიშნებში აზრობრივი კოდის შინაარსის „ტრანსკოდირების“ ერთ-ერთ სტრუქტურულ კომპონენტს კონცეპტი წარმოადგენს, რომელიც ადამიანის მენტალურ რეალობაში არსებობს, როგორც ცოდნისა და ინფორმაციის ერთობა აქტუალური ან სავარაუდო საქმეთა ვითარების (რეალურ სამყაროში ემოციების, განცდების, ასოციაციების და ა.შ.) კონტექსტში. მისი, როგორც მენტალური წარმონაქმნის აღქმა გვადლევს საშუალებას, მოვახდინოთ კონცეპტუალური სისტემის მატარებლის მენტალური სამყაროს რეკონსტრუირება და მისი ეთნომენტალური დახასიათება.

ი. ს. სტეპანოვის მსგავსად, ჩვენ ვახდენთ კონცეპტის, როგორც ადამიანის ეთნოკულტურული სამყაროს ფრაგმენტის ინტერპრეტაციას მის მენტალურ სამყაროში. ინტერპრეტაციულ რეჟიმში ვერბალური მნიშვნელობების სისტემა შეეფარდება ენის მატარებლის სოციო და ეთნოკულტურულ კომპეტენციას, რომლის კონცეპტუალური შიგთავსი წარმოადგენს ერის მენტალიტეტის ერთ-ერთ გადამწყვეტ თვისებას. სინამდვილის ფრაგმენტის ინტერპრეტაცია კონცეპტუალურ სისტემაში არის, უპირველეს ყოვლისა, გარკვეული სამყაროს ან „სამყაროს სურათის“ შესახებ ინფორმაციის კონსტრუირება. უდავოა, რომ საბაზო კონცეპტების შინაარსი ბევრად უფრო მოცულობითია, ვიდრე ერთგვაროვანი ენობრივი არსების შინაარსი, ვინაიდან მათი გაცნობიერება მოიცავს მთელ იდეოგრაფიულ სფეროს. იდეოგრაფიულად ორგანიზებული ენობრივი გამონათქვამების კონცეპტუალურ სისტემასთან უდავო კავშირის არსებობა გვადლევს საშუალებას, განვიხილოთ ვერბალური იდეოგრაფიული ორგანიზაცია რეპრეზენტაციის კონცეპტუალური მოდელის სახით, რომელიც მოიცავს სამყაროს შესახებ ცოდნასა და იმ ღირებულებებს, რომელიც დაგროვილია მოცემული სოციუმის მიერ.

კონცეპტების განსაკუთრებულ სახეობას წარმოადგენს „კულტურული კონცეპტები“ (ჩვენ შემთხვევაში, კონცეპტები „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“). როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თითოეულ კონცეპტს, გამოხატულს ვერბალური საშუალებებით, გააჩნია საკუთარი სემანტიკური ფორმა, დეტერმინირებული მნიშვნელობებით, რომელიც ხასიათდება ეთნოკულტურული განპირობებულობით, ვინაიდან მასში გამოსახულია ყველა: კონოტაციური, მოდალური, ემოციური, ექსპრესიული, პრაგმატული და სხვა შეფასებები.

„კულტურული კონცეპტები“, ან სხვა ტერმინოსისტემაში, „კულტურის საკვანძო კონცეპტები“, წარმოადგენს სამყაროს სურათის ბირთვულ ერთეულებს, რომლებსაც გააჩნიათ ეგზისტენციალური მნიშვნელობა, როგორც ცალკეული ენობრივი პიროვნებისთვის, ისე მთელი ლინგვოკულტურული ერთობისთვის მთლიანობაში.

კონცეპტები, დ. ს. ლიხაჩოვის თქმით, ჩნდებიან ადამიანის გონებაში არა მარტო როგორც მინიშნებები შესაძლო მნიშვნელობებზე, არამედ როგორც ადამიანის საპასუხო რეაქცია წინა ენობრივ

გამოცდილებაზე მთლიანობაში — პოეტური, პროზაული, მეცნიერული, სოციალური, ისტორიული და ა.შ. „კულტურის უნივერსალურ კატეგორიებს“ (ისეთი როგორცაა დრო, სივრცე, მოძრაობა) უპირისპირდება „ნაციონალური კულტურის კატეგორიები“, რომელიც მნიშვნელოვან მდგომარეობას იკავებს ერის კოლექტიურ ენობრივ ცნობიერებაში.

კოლექტიური ენობრივი ცნობიერების კვლევის პრობლემა, რომელიც გამოხატავს ენაში დამკვიდრებულ გარკვეულ კანონზომიერებებს სიტყვებისა და წინადადებების ორგანიზაციაში, ჩვენ განვიხილეთ უნივერსალური კონცეპტების („სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“) საფუძველზე, რომლებშიც მჭიდვანდება ნაციონალური სამყაროს სურათების სპეციფიკურობა. ნებისმიერი ენის კონცეპტოსფეროში კონცეპტები „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“ ცენტრალურ ადგილს იკავებს კულტურულ კონცეპტებს შორის, ვინაიდან მათში შემავალი ცნებები ეგზისტენციალურად მნიშვნელოვანია, როგორც ცალკეული ადამიანისთვის, ისე კაცობრიობისთვის ზოგადად.

ანტროპოცენტრული პარადიგმის მიერ ადამიანის პირველ ადგილზე წამოყენება ეფუძნება ენის როლის ერთდროულ აღიარებას, როგორც ადამიანის მთავარი მაკონსტრუირებელი დახასიათებისა. ყველა სააზროვნო პროცესში შეჭრით, ენა ქმნის ახალ მენტალურ სივრცეებს და გამოჰყავს ადამიანი უშუალო დაკვირვების მიღმა. იგი გამოსახავს ადამიანის აზრის მოძრაობას, აშენებს შესაძლო სამყაროებს, აფიქსირებს აზრის დინამიკას და მისი წარმოდგენის საშუალებებს ენობრივი რესურსების მეშვეობით.

კომუნიკაციური ლინგვისტიკის ძირითად მიმართულებებს შორის, რომლებიც ანტროპოცენტრული პარადიგმის ჩარჩოებში ყალიბდება, საჭიროა აღინიშნოს ლინგვოკულტუროლოგია, ლინგვისტური პრაგმატიკა, კოგნიტური ლინგვისტიკა, ეთნოლინგვისტიკა, ეთნოფსიქოლინგვისტიკა და სხვა.

ლინგვოკულტუროლოგიას თუ აინტერესებს ენა, როგორც კულტურის ფენომენი, რომელიც ახდენს სამყაროს ხედვის რეალიზაციას ნაციონალური ენის პრიზმის მეშვეობით, კოგნიტური ლინგვისტიკა ოპერირებს „ინფორმაციის“ და ადამიანის აზროვნების მიერ მისი გადამუშავების შედეგად მიღებული „ცოდნის სტრუქტურის“ კატეგორიებით, რომელიც ადამიანის გონებაში და ენობრივ ფორმებში რეპრეზენტირდება.

კოგნიტური ლინგვისტიკა სხვა მიმართულებებთან ერთად, რომლებიც ქმნიან კოგნიტოლოგიას, თუ ცდილობს უპასუხოს კითხვას იმის შესახებ: რა პრინციპითაა ორგანიზებული ადამიანის გონება; როგორ შეისწავლის ის სამყაროს; რა მონაცემები ყალიბდება სამყაროს შესახებ ცოდნად; როგორ იქმნება მენტალური სივრცეები, კულტუროლოგიის მთელი ყურადღება გადატანილია კულტურაში ადამიანის არსებობაზე და მის ენაზე, რაც შემდეგი საკითხების გადაწყვეტას მოითხოვს: როგორს ხედავს ადამიანი სამყაროს; როგორია მეტაფორისა და სიმბოლოს როლი კულტურაში; როგორია ფრაზეოლოგიზმების როლი კულტურის რეპრეზენტაციაში და ა. შ.

ეროვნულ-კულტურულ სპეციფიკასთან დაკავშირებულია ისეთი დისციპლინაც, როგორცაა ეთნოფსიქოლინგვისტიკა. იგი წარმოადგენს მიმართულებას, რომელიც სამეტყველო საქმიანობას ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკის ჩრდილში განიხილავს და იკვლევს, აგრეთვე, ენობრივი ცნობიერებისა და კომუნიკაციის ეთნოფსიქოლინგვისტურ დეტერმინირებას.

თავისი ბუნებით, აზრის ფენომენი გულისხმობს, ერთი მხრივ, ადამიანისგან დამოუკიდებელ მატერიალურ სამყაროს, რომელსაც იგი ასახავს, მეორე მხრივ კი — მისი გამოხატვის ვერბალურ საშუალებებს.

როგორც სამართლიანად აღნიშნავს ლ. შესტაკი, არსებობს პირველადი საბაზო კონცეპტები, რომელთაგანაც შემდგომ წარმოიშობა სხვა დანარჩენები. ყველაზე მნიშვნელოვანი კონცეპტები თვით კონცეპტუალურ სივრცეს აწესრიგებს და მისი სეგმენტაციისას ძირითად რუბრიკებს წარმოადგენს. კონცეპტუალური სისტემის ძირითად კონსტიტუენტებს წარმოადგენს აღქმის ობიექტი და მისი ნაწილები: ცვალებადობა (მომრავლობა და ობიექტთან ურთიერთქმედება), ადგილი (სივრცე), დრო და ობიექტთა და მოქმედებათა ნიშნები.

სხვადასხვა სამეცნიერო დისციპლინების ფარგლებში განხორციელებული მრავალრიცხოვანი მცდელობის მიუხედავად (მათ შორის წმინდა ლინგვისტური), ტერმინის, „კონცეპტი“, განსაზღვრების პრობლემა ჯერაც აქტუალურია, თუმცა, უნდა გამოიყოს უნივერსალური მახასიათებელი, რომელსაც ყველა აღიარებს — აბსოლუტური ანტროპოცენტრულობა, რაც სუბიექტის (კოლექტიური თუ ინდივიდუალური) ცნობიერებას უკავშირდება.

როგორც აღნიშნეთ, ანტროპოცენტრიზმი წარმოადგენს თანამედროვე მეცნიერების განვითარების ძირითად მიმართულებას. ადამიანი ხდება კოორდინატთა გადაკვეთის ცენტრში, რომელიც განსაზღვრავს თანამედროვე ლინგვისტიკის საგანს, ამოცანებს, მიზნებს, ღირებულებრივ ორიენტირებს. თავის მხრივ, თვით ენა ანტროპოცენტრულია. ადამიანის არსებობის ფაქტორი „თავს იჩენს ენის ფუნქციონირების მთელ სივრცეში, თუმცა განსაკუთრებით ჩანს ლექსიკასა და სინტაქსში — სიტყვათა სემანტიკაში, წინადადების სტრუქტურასა და დისკურსის ორგანიზაციაში“.

ლინგვისტური კვლევების არეალში ტერმინის „კონცეპტი“, შემოტანა შესაბამისი მსოფლმხედველობრივი ცვლილებების შედეგია, რომელმაც არსის, როგორც აბსტრაქტული ფენომენის (რომელიც გამონათქვამს ავტორისა და ადრესატისგან განცალკევებით განიხილავს) გაგება ჩაანაცვლა მისი, როგორც ადამიანში და ადამიანისთვის არსებული არსით“.

დღეს ადამიანის შემეცნებითი აქტივობის განმსაზღვრელი და მარეგულირებელი პრინციპების განხილვის გარეშე შეუძლებელია ენათმეცნიერების მთავარ კითხვებზე პასუხის გაცემა. თანამედროვე კოგნიტივისტები თვლიან, რომ ენა უნდა განიხილებოდეს არა როგორც ავტონომიური წარმონაქმნი, არამედ როგორც სისტემა, რომელიც ადამიანთან დაკავშირებულ სხვა სისტემებთან კორელირებს.

მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე ლინგვისტიკაში კონცეპტის თეორიას მრავალი შრომა მიეძღვნა, მეცნიერებმა ჯერ ვერ შეიმუშავეს ამ მოვლენისადმი და მისი ანალიზისადმი ერთიანი მიდგომა. ამ ტერმინის დამკვიდრების პროცესი საკმაოდ დაწვრილებით აქვს განხილული ა. რუდაკოვას

მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც განსახილველ მოვლენას უკავშირდება, კონცეპტის ლოკალიზაციის პრობლემაა. მკვლევართა ნაწილი კონცეპტს, როგორც კონცეპტოსფეროს ნაწილს განიხილავს, სხვები — როგორც სამყაროს კონცეპტუალური სურათის, ზოგი — როგორც სამყაროს ენობრივი სურათის, ზოგი — მენტალობის, ზოგი კი (ვ. კარასიკი) — ენობრივი ცნობიერების. წინამდებარე ნაშრომში კონცეპტს განვიხილავთ, როგორც სამყაროს კონცეპტუალური სურათის

(კონცეპტოსფეროს) ნაწილს. უფრო ზუსტი იქნება ითქვას, რომ მის ვერბალიზებულ ნაწილს, რომელიც წარმოდგენილია სამყაროს ენობრივ სურათში (ენის სემანტიკურ სივრცეში).

ნაშრომში კონცეპტის სამუშაო განსაზღვრება ასეთია: კონცეპტი ველის პრინციპით ორგანიზებული კოგნიტური წარმონაქმნია, რომელიც მასთან დაკავშირებულ ცნებებს, ცოდნას, წარმოდგენებს, ასოციაციებს, განცდებს, აერთიანებს როგორც კოლექტიური ცნობიერებით გამომუშავებულ ცნებით კატეგორიების საფუძველზე სტრუქტურირებულ ბირთვს, ასევე ინდივიდუალურ-ასოციაციებთან დაკავშირებულ პერიფერიას. კონცეპტი მოიცავს ვერბალიზირებულ და არავერბალიზირებულ ნაწილებს. ვერბალიზირებული ნაწილი შეიძლება სხვადასხვა ემპირიული წყაროების ანალიზის (განმარტებითი, ეტიმოლოგიური, ფრაზეოლოგიური, ენციკლოპედიური, ასოციაციური, პარემიოლოგიური, ლექსიკონები და ექსპერიმენტების შედეგად მიღებული მონაცემების) პროცესში აღწეროს. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია კონკრეტული პიროვნების მიერ შექმნილი ტექსტები, რომლებიც კონცეპტის ინდივიდუალური ვარიანტების შესახებ გვამლევენ წარმოდგენას, რომელიც ენობრივ ფაქტს არ წარმოადგენს და მეტყველების სფეროთი შემოიფარგლებიან.

ი. სტეპანოვის მსგავსად, საკვლევ კონცეპტებს განვიხილავთ, როგორც ადამიანის მენტალურ სამყაროში ასახულ ეთნოკულტურული სამყაროს ფრაგმენტებს. ინტერპრეტაციულ რეჟიმში ვერბალური მნიშვნელობების სისტემა შეეფარდება ენის მატარებლის სოციო და ეთნოკულტურულ კომპეტენციას, რომლის კონცეპტუალური შიგთავსი წარმოადგენს ერის მენტალიტეტის ერთ-ერთ განმსაზღვრელ თვისებას. სინამდვილის ფრაგმენტის ინტერპრეტაცია კონცეპტუალურ სისტემაში არის, უპირველეს ყოვლისა, გარკვეული სამყაროს ან „სამყაროს სურათის“ შესახებ ინფორმაციის კონსტრუირება.

როგორც აღვნიშნეთ, საბაზო კონცეპტების შინაარსი ბევრად უფრო მოცულობითია, ვიდრე ერთგვაროვანი ენობრივი არსების შინაარსი, ვინაიდან მათი გაცნობიერების არეალი ვრცელდება მთელ იდეოგრაფიულ სფეროზე, რომელიც მოიცავს კატეგორიის სხვადასხვა გამოსახულებას. იდეოგრაფიულად ორგანიზებული ენობრივი გამონათქვამების კონცეპტუალურ სისტემასთან უდავო კავშირის არსებობა საშუალებას გვამლევს ვერბალური იდეოგრაფიული ორგანიზაცია რეპრეზენტაციის კონცეპტუალური მოდელის სახით განვიხილოთ, რომელიც მოიცავს ყველა სახის ცოდნას სამყაროს შესახებ, ღირებულებათა მთელ სისტემას, გამოცდილებას, რომელიც დაგროვილია მოცემული სოციუმის მიერ. კონცეპტუალური მოდელი არა არის ჩაკეტილი სისტემა და „ღია“ მომავალი შესაძლებლობებისთვის. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თითოეულ კონცეპტს გააჩნია მნიშვნელობებით დეტერმინირებული საკუთარი სემანტიკური ფორმა, რომელიც ხასიათდება ეთნოკულტურული განპირობებულობით, ვინაიდან მასში ასახულია ყველა: კონოტაციური, მოდალური, ემოციური, ექსპრესიული, პრაგმატული და სხვა შეფასება.

მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია კონცეპტთა ტიპოლოგიის პრობლემა, რომელიც იმ რელევანტურ თვისებას ეფუძნება, რომელსაც თავად კლასიფიკაცია. არსებობის სფეროდან გამომდინარე, კონცეპტები იყოფა საერთოეროვნულ, ჯგუფურ და ინდივიდუალურ კონცეპტებად. აღნიშნულ კლასიფიკაციას ტიპოლოგიურად უკავშირდება კონცეპტების დაყოფა ნიციონალურად-მარკირებულ



და უნივერსალურად. კონკრეტული კონცეპტის ნაციონალური მარკირებულობის ხარისხის შეფასება ხორციელდება სიტყვით, სხვა ენის საშუალებებით გამოხატული საბაზო კულტურული კონცეპტის ინტერპრეტაციისას. სიტყვაეკვივალენტის არსებობა სხვა ენებში საშუალებას გვაძლევს, ვისაუბროთ კონცეპტის უნივერსალობაზე, ხოლო ამგვარი კორელაციის უქონლობა მეტყველებს მის უნიკალობაზე და კონკრეტულ კულტურასთან კავშირზე. თუკი შესაძლებელია კონცეპტი აღწერითი გზით წარმოვადგინოთ, მაშინ ის ორივე ჯგუფის თვისებებს მოიცავს.

კონცეპტის სტრუქტურის ამომწურავი აღწერა შეუძლებელია, ვინაიდან მისი შინაარსობრივი სახეობრივი ნაწილი რაციონალურზე ფართოა და ღია სტრუქტურას წარმოადგენს, რომელიც ყოველთვის შეიძლება ახალი სახეებით გამდიდრდეს. გარკვევით შეიძლება ითქვას, რომ სახელის ლექსიკოგრაფიულად ფიქსირებული შინაარსობრივი სივრცე ნაკლებად გარკვეულად არის შემოფარგლული, ვიდრე მის უკან მდგარი კონცეპტუალური სივრცე. ამასთანავე, სახელის სემანტიკური სტრუქტურის ელემენტები კონცეპტის სემანტიკურ სტრუქტურაში შედიან.

კონცეპტის ღირებულებრივი კომპონენტი მიმართულია ადამიანის სულიერი ცხოვრებისკენ. ის განაპირობებს კონცეპტის შინაგან აღქმას, მის ემოციურ-შეფასებით მუხტს, რაც საშუალებას იძლევა გამოვყოთ შინაარსობრივი პრიორიტეტები და ღირებულებრივი დომინანტები, რომლებიც კულტურის ტიპს ქმნიან, რომელიც ენის საშუალებით არის დაცული. ღირებულებრივი დამოკიდებულების გამოხატველია შეფასებითი პრედიკატები „კარგი“, „ცუდი“, „საინტერესო“, „დამღლელი“ და ა.შ.

კონცეპტის სტრუქტურაში სამი შემადგენელი ელემენტის არსებობა განაპირობებს კონცეპტისა და ენის კავშირს, რომელიც მის ობიექტივიზაციას ახდენს, განაპირობებს კულტურის, როგორც ეროვნულ ღირებულებათა სისტემისა და ადამიანის ცნობიერების გააზრების სპეციფიკას.

კონცეპტი, როგორც მენტალური წარმონაქმნი, პრაქტიკულად არასდროს ბოლომდე არ ვერბალიზდება ენაში, ამიტომ მისი ობიექტივიზაციისას ენაში ყურადღება მხოლოდ მის ცალკეულ დეტალებზეა გადატანილი. კონცეპტის თეორიულ პრობლემებზე მომუშავე ლინგვისტთა უმეტესობა იზიარებს მოსაზრებას, რომ მისი ენობრივი ექსპლიკაციის მთავარ საშუალებას სიტყვა წარმოადგენს, რომელიც მის ვერბალიზაციას ახორციელებს. გარკვეული კონცეპტის გამოხატველი სიტყვა, რომელიც ყველაზე სრულად და ადეკვატურად გამოხატავს კონცეპტის შინაარსს, ენობრივი კონცეპტის სტატუსს იძენს. უნდა ითქვას, რომ სიტყვა კონცეპტის ენობრივი ფიქსაციის ერთადერთი საშუალება არ არის. ენაში რეპრეზენტაციის თავისებურებიდან გამომდინარე, კონცეპტები იყოფა ლექსიკურ (ერთი ლექსემით გამოხატულ) და ფრაზეოლოგიურ (ლექსემათა შეხამებით გამოხატულ) და ნებისმიერი სიგრძის ტექსტებით გამოხატულ ტიპებად.

ადამიანი, როგორც ენის მატარებელი პიროვნება, წარმოადგენს არა განზოგადებულ ცნებას, არამედ არის გარკვეული კულტურის მატარებელი, განსაზღვრული სოციუმის წარმომადგენელი, რაც განაპირობებს მის ეთნო-ლინგვო-სოციალურ სტატუსს. საჭიროა აღინიშნოს, რომ სხვა კულტურის გაგების გზა გადის ანტროპოცენტრული პარადიგმის სფეროზე. კონფლიქტური სიტუაციები, რომელთა უმეტესობა ჩნდება ინოვონებთან ურთიერთობაში, დაკავშირებულია კომუნიკანტთა ნაციონალურ-კულტურული თავისებურებების იგნორირების ფაქტორთან. საინტერესოა, რომ

ცოტახნის წინ გაჩენილი მიმართულება – „ლინგვოკონფლიქტოლოგია“, მიზნად ისახავს გამოიკვლიოს შესაძლო კონფლიქტური სიტუაციების წარმოშობა და შეიმუშაოს მათი თავიდან აცილებისთვის საჭირო პრაქტიკული რეკომენდაციები. ამის პირველი და აუცილებელი პირობაა, ამა თუ იმ ხალხის მენტალიტეტის ცოდნა. ენობრივი ცნობიერება, რომელიც აფიქსირებს განსაზღვრული კონცეპტების სახით კულტურის ძირითად ცნებებს, სამყაროს ერთიანი, სრული სურათის სახით წარმოადგენს. საჭიროა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად „სამყაროს მატერიალური საფუძვლების ერთიანობისა“, ამ უკანასკნელის აღქმა სხვადასხვა კულტურების მიერ სხვადასხვანაირად ხდება, რაც რეალობის ენობრივი ფორმებში მანიფესტაციის სპეციფიკაშიც გამოიხატება.

ცნებები „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“, რეალური სამყაროს ფენომენები, თავისი დენოტატიური სტატუსით, ანუ მათ მიერ აღნიშნული სინამდვილის ხასიათის მიხედვით, აბსტრაქტულ სუბსტანტიებს წარმოადგენს და ანტონიმურ მიმართებაში იმყოფება. უნდა აღინიშნოს, რომ ანტონიმთა სემანტიკური სიმეტრია სრულიად არ ნიშნავს მათ პრაგმატიკულ თანაბარზომიერებას. თუ კონცეპტებს — „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ — კოგნიტურ პლანში განვიხილავთ, უნდა გავაცნობიეროთ, რომ მათ უკან მდგომი მოვლენები სრულიად განსხვავებულ მიმართებაშია ინდივიდუალურ გამოცდილებასთან. ეს განსხვავება კარგად დაინახა და ჩამოაყალიბა მ. მონტენმა: „რაც შეეხება სიკვდილს, მისი შეგრძნება ჩვენ არ შეგვიძლია. ჩვენ მას მხოლოდ გონებით ვწვდებით, რადგან სიცოცხლისგან მას მხოლოდ წამი აშორებს“. ნათქვამი კარგად დასტურდება კონცეპტების „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ კომბინატორიკით: „ფიქრი სიკვდილ-სიცოცხლეზე, მაგრამ სიცოცხლეზე — საკუთარზე, სხვისაზე და ზოგადად, სიკვდილზე კი — მხოლოდ სხვისაზე და ზოგადად; აღწერა (დაკვირვებაც კი) სიკვდილ-სიცოცხლისა, მაგრამ სიცოცხლისა — საკუთარის, სხვისი ანდა ზოგადად, სიკვდილისა კი — მხოლოდ სხვისა; გახსენება სიცოცხლისა (სიკვდილისა), საკუთარის ან სხვისა, სიკვდილისა კი — მხოლოდ სხვისა“.

ავტორს მოჰყავს აღნიშნული ცნებების განმარტება სხვადასხვა ლექსიკოგრაფიული წყაროდან. ოჟეგოვისა და შვედოვას: „**სიცოცხლე**— 1. ორგანიზმებში მიმდინარე მოვლენების ერთობლიობა, მატერიის არსებობის განსაკუთრებული ფორმა; 2. ადამიანის, ცხოველის, ყველა ცოცხალის ფიზიოლოგიური არსებობა; 3. ამგვარი არსებობის დრო, მისი წარმოშობიდან ბოლომდე, ან მის რომელიმე პერიოდში; 4. საზოგადოების ან ადამიანის მოქმედება ამა თუ იმ გამოვლინებაში; 5. რეალური სინამდვილე; 6. გამოცოცხლება, აქტივობის, ენერჯის გამოვლინება“. იქვე ცნება **სიკვდილი** განმარტებულია: „**სიკვდილი**— 1. ორგანიზმის ცხოველმოქმედების შეწყვეტა; 2. დასასრული, რაიმე სახის მოქმედების სრული შეწყვეტა; 3. ძალიან, წარმოუდგენლად ძალიან ბევრი, საშინელება“.

„სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ კულტურის უნივერსალურ კონცეპტებს წარმოადგენენ, რომელთაც უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს როგორც სამყაროს ენობრივ სურათში, ასევე მწერლის შემოქმედებაში;

ძირითადი ენობრივი მასალა, რომელიც ახდენს ლექსემების — „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“ — ვერბალიზაციას, არის იგივე ფუძიდან ნაწარმოები სიტყვები („მაცოცხლებელი“, „სიცოცხლის მიმნიჭებელი“; „canlandırıcı, hayat verici“, „животворный“; უკვდავი, „ölmez“ - „бессмертный“ и др.), მათი სინონიმები და ანტონიმები და სემანტიკური კომპონენტების მატარებელი სიტყვები („საფლავი“,

სამარე“, „tabut, mezar“-„гроб“, „могила“ и др.);

ზაბოლოვცის პოეზიაში კონცეპტი „სიცოცხლე“ რეპრეზენტირებულია როგორც: „სიცოცხლე, როგორც უსასრულო მეტამორფოზების ჯაჭვი“; „სიცოცხლე, როგორც სულის ისტორია“; „სიცოცხლე, როგორც ყოფიერების გაუვალი ხვატი“; „სიცოცხლე, როგორც ბუნების არსებობა“; „სიცოცხლე, როგორც სანთელი“ („жизнь как цепь бесконечных метаморфоз“, „жизнь как история души“, „жизнь как густое пекло бытия“, „жизнь как существование природы“, „жизнь как свеча“). მათი ვერბალიზაცია ტრადიციული მყარი სიმბოლოების მეშვეობით ხორციელდება, როგორცაა, სიცოცხლე — სანთელი; ჩამომდნარი სანთლის აღქმა, როგორც სიკვდილის მოახლოებაზე მინიშნება. (жизнь-свеча; восприятие догорающей свечи как указания на приближение смерти), ასევე ინდივიდუალურ საავტორო საშუალებებით: анафор, олицетворяющих деталей, оксюморонных метафор, метаморфоз, экспрессивных синтаксических конструкций, окказиональной лексической сочетаемости и др.;

კონცეპტი „სიკვდილი“ პოეტის შემოქმედებაში ინტერპრეტირდება, როგორც: „სიკვდილი, როგორც სხვა არსებობაში გადასვლა“; „სიკვდილი, როგორც დამანგრეველი ძალა“; „სიკვდილი, როგორც დავიწყება“; „სიკვდილი, როგორც გეომეტრიული ფიგურა ან არიტექტურული ნაგებობა“; „სიკვდილი, როგორც სიცოცხლის გარდაუვალი დასასრული“; „სიკვდილი, როგორც სიყვარულის ტანჯვა“; „სიკვდილი, როგორც ძალადობა“; „სიკვდილი, როგორც შორეული მხარე“; „სიკვდილი, როგორც ადამიანისა და ბუნების სულიერი გარჯის გამოხატულება“; „სიკვდილი, როგორც სულის დაღუპვა“ („смерть как переход в иное бытие“, „смерть как разрушительная сила“, „смерть как забвение“, „смерть как геометрическая фигура или архитектурное сооружение“, „смерть как неизбежный конец жизни“, „смерть как страдание любви“, „смерть как насилие“, „смерть как отдаленный край“, „смерть как отражение душевного труда человека и природы“, „смерть как гибель души“).

კონცეპტების, „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“, ასახვა ქართულენოვან და თურქულენოვან ( ასევე რუსულენოვან) მატარებელთა ენობრივ ცნობიერებაში მიგვანიშნებს მათ უმნიშვნელო განსხვავებულობაზე ენებში, რაც, როგორც ჩანს, აიხსნება აღნიშნული კონცეპტების უნივერსალურობით.

კონცეპტების „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“ ბირთვი და პერიფერია, დამწკრივებული ფსიქოლინგვისტური ექსპერიმენტის მონაცემთა საფუძველზე, სტრუქტურირებულია „დადებითი (ბირთვი) — უარყოფითი (პერიფერია)“.

კვლევის შედეგების მიხედვით, აღინიშნება კონცეპტების ასახვის სიახლოვე ქართულსა და თურქულ ენებში. ექსპერიმენტებმა გვიჩვენეს, რომ კონცეპტი „სიკვდილი“ კონცეპტთან „სიცოცხლე“ შედარებით უფრო უნივერსალურია. ჩვენი კვლევის ერთ-ერთი ამოცანა იყო კონცეპტების „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“ ბირთვისა და პერიფერიის განსხვავება.

კვლევის პერსპექტივად წარმოვიდგინეთ სხვა ენების სისტემებში და მათ მატარებელთა ცნობიერებაში კონცეპტების „სიცოცხლე“ და „სიკვდილი“ ანარეკლის შესწავლისთვის შეთავაზებული კლასიფიკაციის გამოყენებას. ამდენად, კონცეპტების უნივერსალური და უნიკალური მახასიათებლები გამოვლინდებიან უფრო სრულად. ექსპერიმენტული მონაცემები, მიღებული სხვადასხვა ენების მასალაზე, მოგვცემენ საშუალებას, მეტი საიმედოობით დავადგინოთ ბირთვსა და

პერიფერიაში შემავალი ნიშნები.

ლინგვოკულტურული კონცეპტი — ეს ენობრივი გამოხატულების მქონე და ლინგვოკულტურული სპეციფიკით აღნიშნული აზროვნების ოპერაციული ერთეულია. ლინგვოკულტურული კონცეპტების გამოყოფისთვის, ჩვენი აზრით, თერთმეტი კრიტერიუმია საფუძველი. კერძოდ:

- ✓ სიტყვა, კონცეპტად წოდებული, უნდა იყოს მაღალსიხშირიანი; <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>
- ✓ კონცეპტის სიტყვა-სახელი უნდა შეიცავდეს აქტიურ მწარმოებელ საფუძველს; <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>
- ✓ კონცეპტის სიტყვა-რეპრეზენტები აქტიურად უნდა შედიოდეს <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub> მდგრად იდიომატიური კონსტრუქციების შემადგენლობაში; <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>

გარდა ამისა, არის არსებითი ნიშნები:

- ✓ კონცეპტთა „განსაცდილობა“ <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>
- ✓ „ნომინატიური სიმკრივე“ <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>
- ✓ „გაურკვევლობა“ <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>
- ✓ „მსოფლმხედველური ორიენტირება“ <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>
- ✓ „ლინგვოკულტურული მონიშნულობა“;
- ✓ „კომუნიკაციური რელევანტობა“;
- ✓ „ეტიმოლოგიური მეხსიერება“;
- ✓ „ენობრივი აბსტრაქტულობა“.

კონცეპტები, „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“, შეესაბამება ყველა ამ კრიტერიუმს. გარდა ამისა, თანამედროვე მსოფლიო ენობრივ სურათში ის მნიშვნელობით მესამე ადგილზე დგას კონცეპტების „ადამიანი“ და „სახლი“-ის შემდეგდა, აგრეთვე, ცენტრალური ადგილი უკავია ლინგვოკულტურულ კონცეპტთა შორის, ვინაიდან მასში შემავალი „გულუბრყვილო“ წარმოდგენები ეგზისტენციალურად მნიშვნელოვანია, როგორც კონკრეტული ადამიანისთვის, ასევე მთელი ერისთვის მთლიანად.

### თავი III „სიკვდილ-სიცოცხლე“ ეთნოენობრივ ცნობიერებაში

მესამე თავში კროსკულტუროლოგიურ პლანში გამოკვლეულია აღნიშნული კონცეპტების ზოგადკატეგორიული და ნაციონალურ-სპეციფიკური ნიშნები და მათი ასახვა შესაბამის ეთნოენობრივ ცნობიერებებში. აღნიშნული ნაირსახეობა საშუალებას გვაძლევს, ჩვენთვის საინტერესო მოვლენა მრავალმხრივად განვიხილოთ და ჩვენი დაკვირვების ვერიფიკაცია მოვახდინოთ.

კონცეპტების, „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“, ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზი მიზნად ისახავდა, გამოგვევლინა მოცემული კონცეპტების ენობრივი მანიფესტაციის ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკა ქართულსა და თურქულ ენებში, გამოგვევლინა უზუალური წარმოდგენები, რომლებიც დგას ამ სახელების უკან და შემოფარგლავს მათ სემანტიკურ არეალს. კონცეპტებისა და კულტურის კავშირის სპეციფიკა ენობრივ ფაქტებში გამოვლინდა, რამაც საშუალება მოგვცა დაგვედგინა:

- სიკვდილისა და სიცოცხლის აქსიოლოგია შესაბამის კულტურებში;
- შეფასების უნივერსალური და ნაციონალურ-სპეციფიკური ნიშნები;
- ეთნოსპეციფიკური რეალიების ასახვა და პრეზენტაცია „სიკვდილ-სიცოცხლის“ კონცეპტოსფეროში<sup>[1][2]</sup>

სიკვდილ-სიცოცხლეზე რეაქცია არაერთგავაროვნად არის წარმოდგენილი ენებში. გამომდინარე მიცვალებულთან დამოკიდებულებიდან, არსებობს სტილისტურ გრადაციათა მდიდარი სპექტრი: იუმორისტული — „ვირული დასამარება“ (ე.ი. დასაფლავების გარეშე) — „ослиное погребение“ (т.е. без погребения) .

დრამატული: გამოგლოვება(ტირილი - გამოტირილი - ტირილის ეტაპები) მოტირალის ინსტიტუტი<sup>[1][2]</sup>—Оплакивание - Горевать რიტუალური მნიშვნელობა აქვს მიცვალებულის გაპატიოსნებას; განსხვავებულია მიცვალებულისადმი და მისი ჭირისუფლებისადმი დამოკიდებულება, პოზიტიურიდან<sup>[1][2]</sup> დიდი დღე მოგცეს! - Многие лета!, ნეგატიურამდე: ჯანდაბამდისაც გზა ჰქონია - (проклятие) отправляйся в ад<sup>[1][2]</sup>. სამგლოვიარო ცერემონიალს უკავშირდება ბევრი სიტყვა, ფრაზა<sup>[1][2]</sup> ფართოა სასახლისა და სამარის აღმნიშვნელი სიტყვების სპექტრი;

დასაფლავების პროცესი უმეტესწილად მიწასთან არის დაკავშირებული. <sup>[1][2]</sup>განსაკუთრებით ფართოდ არის წარმოდგენილი მეტაფორები, რომელთა მხატვრული სახეები სრულიად განსხვავებულ საფუძველს ეყრდნობა:

სპეციფიკურია პრეცედენტული ერთეულების შემცველი იდიომები, (საზღვაო ჟარგონი) ჩაიძირო, დაეშვა ფსკერზე, მოკვდე საზღვაო მოგზაურობის დროს; მეტაფორები და შედარებები;

სიკვდილი და სიცოცხლე მყარ ენობრივ შედარებებში ცარის წარმოდგენილი. აღნიშნულ კონცეპტებთან დაკავშირებული მეტაფორები და იდიომები საკმაოდ ხშირია, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია მათში არსებული ემოციური მუხტიც.

დამოკიდებულება სიკვდილ-

სიცოცხლისაქტანტებთანშეიმღლებაუარყოფითადანდადებიდადიცოსმარკირებული<sup>[1]</sup>საკმაოდ გავრცელებულია ანდაზები და ლექსები სიკვდილ-სიცოცხლეზე.

## **Sansara**

### **სიკვდილ-სიცოცხლისციკლი**

ფიზიკური სიკვდილი, მოსპობა-განადგურება, ამ ქვეყნიდან წასვლა ნებისმიერი ცოცხალის შესახებ;

ადამიანისა (ძირითადად) და ცხოველის შესახებ;

მხოლოდ ადამიანის შესახებ;

მხოლოდ ცხოველის ან ადამიანის (უხეზად) შესახებ .

### **ФИЗИЧЕСКАЯ СМЕРТЬ, УНИЧТОЖЕНИЕ, УХОД ИЗ ЖИЗНИ**

о человеке и животном или преимущественно о человеке

только о человеке

только о животном или о человеке - грубо

о любом живом

### **ყოფიერებისდასასრული**

თვითყოფიერებისდასასრული;

ყოფიერებისდასასრულითვითგამოვლენილიდაუშუალოდაღქმული;

ზოგადადსხვადაცევა ;

უკეთესიანუარესიგახდომა;

მასტიმულირებელიობიექტისგარეშე;

მასტიმულირებელისუბიექტისმონაწილეობით;

ზოგადიდადაუნაწევრებელიაღნიშვნებითვითგამოვლენისშეწყვეტისადააღქმისა;

თვითგამოვლენისშეწყვეტამხედველობითაღქმული;

თვითგამოვლენისშეწყვეტასმენითაღქმული;

ზოგადიღნიშვნებიანაღნიშვნები, რომლებიცეხებამრავალგანსხვავებულსუბიექტს;

აღნიშვნები, რომელიცეხებამხოლოდსუბიექტს, ზოგიერთსუბიექტსანმათჯგუფებს

(ზოგიერთმესიტყვებაში);

დამატებითიხარისხობრივი, ტემპორალური, ლოკალურიმახასიათებლებისგარეშე ;

დამატებითიხარისხობრივი, ტემპორალური, ლოკალურიმახასიათებლებით;

დამატებითიხარისხობრივიმახასიათებლებით;

დამატებითიტემპორალურიმახასიათებლებით;

დამატებითილოკალურიმახასიათებლებით;

სწრაფად;

შეუმჩნევლად, მკვეთრადდაუყოვნებლად;

მთლიანად, ბოლომდე;  
თანდათან, მაგრამ არა ბოლომდე;  
ბუნების მოვლენების შესახებ;  
ბგერის სინათლის, სუნის, ბუნების მოვლენების,  
რომელთა არსებობა შეუძლებელია მათი ხმოვანებისა და ნათების გარეშე;  
ცხოვრების ეული სიტუაციების, საქციელების, აზრების, გრძნობების შესახებ;  
დიდების, ჭორის შესახებ ;  
ცალკეულისაგანების შესახებ.

### **Конец бытия**

Сам конец бытия;

Конец бытия самовыявляющегося и непосредственно воспринимаемого;

Собственно стать чем-то иным;

Стать лучше или хуже;

Без участия стимулирующего субъекта;

С участием стимулирующего (потенциального) субъекта;

Общие или нерасчленённые обозначения прекращения самовыявления и восприятия;

Прекращение самовыявления и восприятия зрением;

Прекращение самовыявления и восприятия слухом;

Общие обозначения или обозначения применительно ко многим разным субъектам;

Обозначения применительно лишь к некоторым субъектам или их группам (в некоторых сочетаниях);

Без дополнительных качественных, темпоральных, локальных характеристик;

С дополнительными качествами, темпоральными, локальными характеристиками;

С дополнительными качественными характеристиками;

С дополнительными темпоральными характеристиками;

С дополнительными локальными характеристиками;

Быстро;

Незаметно, резко, сразу;

Полностью, до конца;

Постепенно, не полностью;

О явлениях природы;

О звуке, свете, запахе и о явлениях природы, существование которых невозможно без их звучания, свечения;

О жизненных ситуациях, поступках, о чём-н. устоявшемся, вошедшем в жизнь, о мыслях, чувствах;

О молве, славе<sup>საქ</sup> об отдельных предметах;

## დასკვნა

1. საკვლევ კულტურებში სიკვდილ-სიცოცხლის კონცეპტუალური ველი უნივერსალური ველის ნაციონალურ-კულტურულ მანიფესტაციებს წარმოადგენს, რომლის ინტეგრალური სემებია არსებობა და არარსებობა (არსებობის დასასრული);

2. არსებობა /არარსებობის პრობლემა დაკავშირებულია მოვლენის ეგზისტენციალურ და პროცესუალურ გაგებასთან. პირველ შემთხვევაში, სიკვდილი და სიცოცხლე წარმოგვიდგება, როგორც არსებობის კვანტორი, ხოლო მეორე შემთხვევაში—როგორც მოქმედების კვანტორი, რომლის განხორციელებაც რიგ ფაქტორს უკავშირდება: არის თუ არა დამოკიდებული პიროვნებაზე, სასიკვდილო აქტის განხორციელების ფორმასთან ობიექტის დამოკიდებულება, მოქმედების განხორციელების ბუნებრივი თუ ძალადობრივი ხასიათი;

3. სიკვდილ-სიცოცხლის ფენომენი მთელ ორგანულ სამყაროს მოიცავს, რაც ნომინაციაში განსხვავებასაც გვაძლევს კვდომის ობიექტის ბიოლოგიური სტატუსიდან გამომდინარე —საქმე ეხება ადამიანს, ცხოველსა თუ მცენარეს;

4. სამივე კულტურაში აქტუალურია ამქვეყნიური და იმქვეყნიური სამყაროს ოპოზიცია და მათ შორის კავშირის არსებობა. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ეს კავშირი არ არის მონოვექტორულად გაგებული და დასაშვებია ორმხრივი მოძრაობის შესაძლებლობა, რაც ენობრივ ერთეულებშიც ვლინდება;

5. სიკვდილ-სიცოცხლის ნომინაციაში კარგად ჩანს ამ მოვლენებისადმი დამოკიდებულება, რაც შესაბამის აქსიოლოგიაში აისახება.ამ მოვლენების შეფასება არ არის ერთგვაროვანი. გამომდინარე არსებობის შინაარსიდან, სიკვდილი ხშირ შემთხვევაში პოზიტიური კონოტაციის მატარებელი შეიძლება იყოს, ხოლო სიცოცხლე (განსაკუთრებით უღირსი) ნეგატიური, რაც შესაბამისი ემპირიული მასალით დასტურდება;

6. თვით სიკვდილ-სიცოცხლის ნომინაცია შეიცავს შეფასება-დამოკიდებულების სემას, რაც სტილისტური განსხვავებაში (ჩაძაღლდა -აღესრულა)ვლინდება;

7. სიკვდილ-სიცოცხლის საკრალური ბუნება განაპირობებს ევფემიზაციის ტენდენციებს, რაც გარკვეულწილად ბუნებრივ შიშს უკავშირდება. ხშირია მოფერებითი და იუმორისტული სახის ფორმების გამოყენებაც;

8. მხატვრული თვალსაზრისით, ხშირია სამეტყველო ფიგურების (მეტაფორების, მეტონიმებისა და სხვ.) გამოყენება;

9. ენობრივი თვალსაზრისით, აღნიშნული კონცეპტების რეალიზაცია ხდება სხვადასხვა დონის (ლექსიკური, ფრაზეოლოგიზმები, პარემიოლოგიური, ტექსტობრივი) ერთეულებით;

10. მნიშვნელოვანი იყო ეროვნული და ინდივიდუალური (ავტორისეული) ცნობიერებების გამიჯვნა, რაც კონკრეტული მასალის ფონზეა დემონსტრირებული;

11. საკვლევ კულტურებში გამოვლენილმა პრეცედენტულმა ერთეულებმა საშუალება მოგვცა



კულტურებს შორის სამყაროს ხედვაში კონკრეტული განსხვავებები და ეთნოენობრივ ცნობიერებაში არსებული განსხვავებული აქსიოლოგიაც დაგვეფიქსირებინა.

ჩვენ მიერ დამუშავებული კონცეპტუალური ანალიზის სქემა შედგება რვა ეტაპისაგან:

- ✓ იკვლევა კონცეპტის სიტყვა-სახელის ეტიმოლოგია, ვლინდება ეტიმონის თავდაპირველი მნიშვნელობები, იკვლევა მნიშვნელობების განვითარების გზები, სიტყვის მნიშვნელობის ისტორია;
- ✓ კომპონენტური ანალიზის მეთოდით იკვლევა სიტყვა-სახელის კონცეპტის ენობრივი დეფინიციები. შედეგად, სემები წარმოდგება, როგორც სემანტიკური ნიშნები. სემები, აქტუალიზდება რამრავალ კონცეპტში, ხდება კონცეპტუალური ნიშანი, რომელიც კონცეპტის ცნებითი აპარატის საფუძვლის ფორმირებას ახდენს;
- ✓ სიტყვა-სახელის თავსებადობის ანალიზის მეთოდით ვლინდება დამატებითი კონცეპტუალური ნიშნები;
- ✓ ვინაიდან კონცეპტები „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ ჩადებულია არა სიტყვაში, არამედ სიტყვის ფუძეში და რეალიზდება მთელი სიტყვაწარმოების პარადიგმაში, კეთდება ერთფუძიანი სიტყვების ლექსემით კომპონენტური და დისტრიბუტიური ანალიზი, ანუ საკვლევი კონცეპტის ვერბალური რეპრეზენტანტების;
- ✓ კეთდება კონცეპტის სიტყვა-რეპრეზენტანტების მეტაფორული თავსებადობის ანალიზი;
- ✓ კონცეპტის ღირებულებრივი შემადგენლის აღწერისთვის იწარმოება საკვლევი კონცეპტის თავსებადობა სხვებთან, მასთან პარადიგმატიკურად დაკავშირებულებისენის კონცეპტოსფეროში;
- ✓ ვლინდება კონცეპტის ღირებულებრივი შემადგენელი, აღიწერება ეროვნულ-კულტურული გაგება მსოფლიოს თურქულ ენობრივ სურათში.
- ✓ დასრულებისას ტარდება ასოციაციური ანალიზი.

ანალიზის შედეგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ კონცეპტები „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ სამყაროს თურქულ ენობრივ სურათში წარმოადგენს რთულ მენტალურ-ლინგვალურ წარმონაქმნს, შემდგარს რამოდენიმე კონცეპტუალური ნიშნისგან და მეტაფორისგან, აღიქმება ერთობლიობაში, ღირებულებრივი მახასიათებლების მქონე, თურქული მენტალობის ფორმირებას ახდენს და ვერბალიზირებადია თურქულ ენაში მთელი სიტყვაწარმოებითი პარადიგმით, რომელიც ითვლის ასზე მეტ ერთეულს.

კონცეპტების „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზი სხვადასხვა ჟანრის ტექსტში გვაძლევს საშუალებას, გამოვავლინოთ სიცოცხლისა და სიკვდილის შესახებ არსებული ის წარმოდგენები, რომლებიც შეესაბამება ყოფით, მეცნიერულ და მხატვრულ ცნობიერების ტიპებს.

სამყაროს ეროვნული სურათის ორი ფრაგმენტის – „სიცოცხლისა“ და „სიკვდილის“ კროსკულტურული ანალიზი ქართულსა და თურქულ ნაციონალურ სამყაროს სურათებში,

საშუალებას გვაძლევს მოვახდინოთ შესაბამისი ენობრივი სურათების იმ ფრაგმენტების სრული რეკონსტრუქცია, რომელიც იდეოგრაფიულ საფუძველზე ყალიბდება. კონცეპტების „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ ლინგვოკულტუროლოგიურმა ანალიზმა საშუალება მოგვცა:

- ✓ გამოგვევლინა მოცემული კონცეპტების ენობრივი მანიფესტაციის ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკა ქართულსა და თურქულ ენებში; <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>
- ✓ ჩამოგვეყალიბებინა მითითებული კონცეპტების შესაბამისი კონცეპტოსფეროების ფარგლებში გააზრების პროცესში მათი ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკა და უნივერსალური თვისებები; <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>
- ✓ მოგვეცა კონცეპტების „სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“ სინტაგმატური დახასიათება, რათა გამოგვევლინა უზუალური წარმოდგენები, რომლებიც დგას ამ სახელების უკან და შემოფარგლავს მათ სემანტურ არეალს. <sup>[1]</sup><sub>[SEP]</sub>

კონცეპტების —„სიკვდილი“ და „სიცოცხლე“— სპეციფიკა განხილულია შედარებით ჭრილში, რაც საშუალებას გვაძლევს სამყაროს ნაციონალური სურათის მნიშვნელოვანი ფრაგმენტების რეკონსტრუქცია მოვახდინოთ. ქართული და თურქული ენების განმარტებითი, სემანტიკური, იდეოგრაფიული, ეტიმოლოგიური, ასოციაციური, ფრაზეოლოგიური ლექსიკონების, პარემიებისა და აფორიზმების კრებულების, გაზეთების მასალებისა და, აგრეთვე, კროსასოციაციური მონაცემების საფუძველზე, დგინდება მოცემული კონცეპტების სემანტიკისა და პრაგმატიკის უნივერსალური და ნაციონალურ-კულტურული თავისებურებები.

## გამოქვეყნებული სამეცნიერო სტატიები

1. სემანტიკური ველების თეორია და კონკრეტულ ენათა კვლევის საკითხები. ფილოლოგიური მაცნე III, 2016 თბილისი ISBN-798-9941-09021-9 გვ.174-183
2. კონცეპტ „სიკვდილის“ საკითხისათვის. სემიოტიკა (სამეცნიერო ჟურნალი) XVI, ჰუმანიტარული კვლევები, ნაწილი მეორე, 2016 თბილისი ISSN 1512-2409 გვ.124-128
3. კულტურის საკვანძო კონცეპტები და „სიკვდილ-სიცოცხლის“ კონცეპტი. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, აჭარის არ, რეგიონალური სამეცნიერო ცენტრი, შრომები ტ. II. 2017, ბათუმი ISSN 2449-2507 გვ.261-270
4. ხალაჯური ენის საკითხებისათვის. საქართველოს განათლების სამინისტრო, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სერია, შრომები II. 1998, ბათუმი 245427587 გვ.109-115 (
5. სემანტიკური ველების თეორია. საუნივერსიტეტო მეცნიერებანი ორი ათასწლეულის მიჯნაზე, 1997, თბილისი-ბათუმი 380028 გვ.135-139

## მონაწილეობა სამეცნიერო ღონისძიებებში

### ეროვნული კონფერენცია

1. სამეცნიერო კონფერენცია, 1977, ქ. თბილისი. ხალაჯური ენა- ჰიპოთეზები
2. ახალგაზრდა მეცნიერ-ფილოლოგთა IV რესპუბლიკური კონფერენცია, 1982, ბათუმი. ხალაჯური ენის ადგილი ენათა ოჯახში

### საერთაშორისო კონფერენცია

3. ახალგაზრდა მეცნიერთა საერთაშორისო კონფერენცია, 1983, ბათუმი. ხალაჯური ენის საკითხებისათვის
4. საერთაშორისო კონფერენცია, საუნივერსიტეტო მეცნიერებანი ორი ათასწლეულის მიჯნაზე, 1997, თბილისი-ბათუმი. სემანტიკური ველების თეორია
5. სემიოტიკის VII საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, ჰუმანიტარული კვლევები, 2016, ბათუმი. კონცეპტ „სიკვდილის“ საკითხისათვის

**BATUMI SHOTA RUSTAVELI STATE UNIVERSITY**

**Faculty of Humanities**

**Department of Georgian Philology**

**Department of Oriental Studies**

*With the Right of Manuscript*

**TsialaLagvilava**

**Semantics of Death in Georgian and Turkish**

**Specialty - Linguistics**

**Abstract**

Of the Dissertation Thesis submitted for acquisition of PhD Degree in Philology

**Batumi**

2018

The dissertation thesis was accomplished at the Departments of Georgian Philology and Oriental Studies, Faculty of Humanities of the Batumi Shota Rustaveli State University.

**Supervisors:**

**Mamia Paghava**

Doctor of Philological Sciences, Professor of  
Batumi Shota Rustaveli State University

**Lile Tandilava**

PhD in Philology, Associate Professor of Batumi  
Shota Rustaveli State University

**Reviewers:**

**Zurab Gotsiridze**

PhD in Philosophy, Professor of Georgian  
Technical University

**Nana Kacharava**

PhD in Philology, Associate Professor of  
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

**Nana Tsetskhladze**

PhD in Philology, Associate Professor of Batumi  
Shota Rustaveli State University

**Foreign reviewer:**

**Harun Cimke**

PhD in Philology, Professor of  
Recep Tayyip Erdogan State University

The thesis will be defended on ..... **2018**, at the session of the  
Dissertation Board of the Faculty of Humanities, Batumi Shota Rustaveli State University.  
Address: №35, Ninoshvili Street, Batumi Shota Rustaveli State University, I Building, II floor,  
**Room 37.**

The dissertation thesis is available at the Ilia Chavchavadze Research Library of the Batumi  
Shota Rustaveli State University (Batumi, 35 Ninoshvili Street) and the Abstract - at the  
university website: [www.bsu.edu.ge](http://www.bsu.edu.ge)

Academic Secretary of the Dissertation Board,

Doctor of Philology, Associate Professor

**Natela Partenadze**

## General Description of the Thesis

Globalization of economic life stimulates the processes of unification, standardization, culture "westernization". Cultures collide, interact, intersect and conflict with each other. Such conditions can cause the problem of ethnic and cultural identity. Therefore, the issues, related to intercultural communications, are of particular importance. The relevance of the thesis is explained by the need to study the close interrelation between a language and a culture, a linguistic expression of the relevant culture values in the practical activity of modern humans.

The present work deals with the concepts of "life" and "death". Their interpretation considers the cognitive, psychological and cultural research assessment criteria. The interest in these concepts is due to the fact that they are the key concepts of the culture, which have not been sufficiently studied in Linguistics, supposedly, because their interpretation is quite difficult, as it requires interdisciplinary approach.

The concepts of "life" and "death" take a central place among the cultural concepts. Although these words and the concepts, included in them, are existentially important for both individuals and the humanity as a whole, there are almost no articles devoted to these concepts, especially in terms of comparative analysis. This fact also determines the relevance of the topic.

According to the theory of speech relationship, the relevance of the problem is related to the ambiguity of meanings of the above concepts, what causes possible conflicts and misunderstandings.

The relevance of the issue is also related to the interpretation, as a special case of the theory of speech relationship, with the help of which many conflicts, caused by misunderstandings, can be avoided.

Another fact, that causes the topic relevance, is that the research of human ethnocultural world provides information about the values, what facilitates the regulation of the intercultural communication system. The task of investigating the semantisation of cultural space by means of language is also relevant, since language determines the type of thinking of its carrier. On the other hand, the language, in which the thinking process happens, can determine the means of understanding the external world.

The relevance of the research is confirmed by the fact, that neither the phenomenon of consciousness (as human mental reality), nor the problem of constructing its content and the specifics of human ethnomental representation in the speech process have sufficiently been reflected in Georgian and foreign linguistics.

The present work is relevant in the field of modern linguistics due to the importance of studying the functioning of linguistic units in the discourse, the asymmetry of the content and shape expressed in the communication process. Pragmalinguistic interpretation of the speech act envisages both linguistic and extralinguistic parameters that enable us to analyze their influence on the functioning of linguistic units.

**The scientific novelty** of the dissertation work is related to the following facts:

1. For the first time, the analysis of the concepts of "death" and "life" is based on the cognitive and cross-cultural research achievements of Informology Communication Theory, that allows us to consider this phenomenon in a broader context;

2. The specifics of the material used, represented by Georgian and Turkish empirical structures (data);

3. The identification of intercultural axiology and comparative analysis of the above concepts that promotes the process of harmonization of intercultural communication;

4. The use of the Linguistic Field Theory in the field structure for systemic interpretation of concepts.

The scientific novelty of the paper is related to the topic choice, as well as many other phenomena discussed in the study, and is defined by the following factors: the importance of ethno-specific interpretation of the world in the issue of harmonization of intercultural communication and the absence of these mechanisms in relation to the concepts of "death" and "life"; the need to identify criteria for values reflecting the priorities of the ethno-linguistic consciousness; the need to improve the methodology of cross-cultural analysis.

The scientific novelty is represented by the fact, that the study of the language personality, Linguopersonology (except for a few articles) is an entirely young trend. Moreover, it has never been an object of cross-cultural research. The theoretical significance of the work is that the obtained results can be used in the study of Communication Theory, Linguistic Pragmatics, general issues of Linguistics and typological interpretation of the above mentioned speech act. Naturally, theoretical significance is closely related to the

practical one. The linguistic personalities are communicants, direct participants of communication.

**The goals and objectives** of the research are:

To conduct a crosscultural analysis of the manifestation of two fragments (life and death) of the world national picture in ethno-linguistic consciousness of native speakers of Georgian and Turkish languages;

To carry out a complex interdisciplinary study of the concepts of "life" and "death", which are remain components of any linguistic and cognitive world picture. Our observation is based on the materials of Georgian and Turkish languages, in some cases – Russian as well. The general task of the research is a complete reconstruction of the given fragment of the linguistic picture of the universe.

The following specific tasks have been outlined in the process of work:

- Identification of the peculiarities of language manifestation of the concepts (“life” and “death”) in Georgian and Turkish languages;
- Identification of the ethno-linguistic specificity of the given concepts;
- Identification of universal and national-specific features of research phenomena;
- Analysis and systematization of linguistic markers of ethnocultural information expressing mentality;
- Linguoculturological analysis of the concepts of “life” and “death” for identifying their linguistic cognitive component zone and to reveal the logical (rational) and "sanctioned" sublogical fields, based on the material both found in the dictionaries and used in the separate areas of communication, i.e. to determine the universal and national-cultural peculiarities of the above concepts within the relevant concept capabilities;
- A syntagmatic description of the concepts of "life" and "death" for identifying the usual representations that stand behind these names and determine their semantic boundaries.

**The theoretical value** of the paper is determined by the fact that it somehow expands and generalizes the theoretical research of conceptualization and categorization process. At the same time, theoretical significance is closely related to the practical one.



**The practical value** of the work is represented by the fact that, through the complex analysis, it is possible to determine the new characteristics of the phenomena, with the help of which it is possible to solve a number of controversial issues, such as the conflict of ethnolinguistic consciousness in the process of translating, the adapted variant evaluation methodology, etc.

The practical significance of the paper is related to the possibility of the use of research results in such areas as translation theory and practice, text linguistics, intercultural communication, ethno-psycholinguistics, informatics, linguo-stylistics, communication theory, etc. The results obtained in the research process can be used to determine the possible zones of intercultural conflicts, to prepare such training and methodological materials for special courses and seminars as "Linguoculturology", "Translation theory and practice", "Intercultural communication", "Theory of artistic text", etc.

The practical value lies in the fact that the results of the research can be used in lecture course on Linguoculturology, Phraseology, Paremiology, Ethnolinguistics, Linguogeography, Cognitive Linguistics and also in practice of concept dictionary compilation.

**The methodological basis** of our research is represented by the complex methodology:

1. *The structural-functional method* enables us to understand the interrelation of a structure and functions of concept expression in systematic dynamics;
2. The comparative method helps us to identify the specifics of the opposition units;
3. *The dynamic equivalence method* allows us to formulate the principles of irregular word combination;
4. *The praxeological method* defines the characteristics of functioning in the culture of such concepts as efficiency, reliability, constructiveness and understanding;
5. *The complex philological analysis* allows us to combine linguistic, psychological, ethnolinguistic and translational approaches;
6. *The method of cross-cultural analysis* allows us to identify ethnonational specifics of research concepts;
7. *The Component and Conceptual Analysis Methods* are used in the present paper as well.

The research of verbal manifestations of concepts of “death” and “life” has been conducted on the basis of the above methods.

The important **empirical material** of the research is also represented by the phraseologisms and paremies that include the given lexemes or their derivatives. In this respect, the most significant is the conceptual analysis, as it gives us the possibility to reveal the “subjective” connotation of "life" and "death", intersected in difficult reproducible linguistic units (phraseologisms and paremies), on the basis of the substantive (as non-free and dependent) combination with existential verbs and descriptive adjectives.

The synchronous analysis of the concepts of "life" and "death", which shows the modern structure of the concept (on the material of dictionaries and discourse), contains diachronic and comparative digressions, the basis of which is represented by etymological dictionaries and encyclopedic materials. The comparative method, used in the paper, allows us to consider the concepts in the crosscultural perspective and reveal the specifics of linguistic awareness of comparable cultures.

**Approbation of the Thesis.** The dissertation is accomplished at the Department of Georgian Philology and Department of Oriental Studies. The approbation was held on 12 July 2017 (Minutes #07). Some parts of the dissertation are published in scholarly journals and collections, presented as papers at university, republican and international conferences.

**The structure of the research:** The Thesis consists of 125 pages, Introduction, Literary review, three Chapters divided into sections, and Conclusion. A list of references, used in the research process, is attached to the work.

Chapter I, "Theoretical Prerequisites of the Thesis", deals with the scientific literature related to the problem, which represents the basis for the theoretical principles of the conducted analysis, and our position on such issues as the essence of the concept and its assessment criteria. The mechanisms for describing and interpreting concepts of “death” and “life” are analyzed there as well. The manifestation of the concept implies such an interference of an interpreter when its meaning is derived from the ethnic consciousness of the appropriate culture. The Chapter also discusses the relationship of language, thinking and consciousness with culture, what allows us to understand the essence of the ambiguous semantics of the concepts.

In Chapter II, "Key Concepts of Culture and a Concept of "Death-Life"", the examined concepts are considered in the semiotic space of a culture in relation to the linguistic mechanisms and the corresponding concept spheres. A concept is considered as one of the structural components of "transcoding", which exists in the mental reality of a human as a unity of knowledge and information in the context of development of actual or anticipated events (in the real world emotions, feelings, associations, etc.). Its perception allows us to reconstruct the mental world of a carrier of conceptual system and characterize his ethnomenality. "Cultural concepts" (in our case, the concept of "life" and "death") are the special types of concepts. As we have already mentioned, each concept, expressed by verbal means, has its own semantic form with determined meanings and ethnocultural characteristics, containing connotative, modal, emotional, expressive, pragmatic and other types of assessment. "Cultural concepts" or "key concepts of culture" are the core units of the world picture. They have very significant both for a separate linguistic personality and the whole linguocultural unity. According to D.S. Likhachov, the concepts should be regarded as hints at possible meanings and universal categories of culture that differ from the national categories of culture, reflected in the collective consciousness of a nation.

A working definition of the concept in the paper is the following: a concept is a cognitive formation, organized according to a field principle, which combines concepts, knowledge, representations, associations, experiences, as the structured core based on the conceptual categories derived from collective consciousness, as well as the periphery related to individual associations. The concept involves verbalized and nonverbalized parts. The verbal part can be described in the process of analyzing various empirical sources (explanatory, etymological, phraseological, encyclopedic, etc.). At the same time, the texts created by a specific person, are of great importance, as they give an idea of individual variants of the concept, which do not represent a linguistic fact.

In the human consciousness the world modeling is carried out by means of concepts. The linguistic picture of the world, i.e. the way of thinking, peculiar to the era, the spiritual values and the general value hierarchy developed by the humanity, correspond to the declared goals of life and the vital tasks.

The concepts of "death" and "life" represent a fragment of ethnolinguistic consciousness of the universe, which reflects the world's ethnospecific vision.

Chapter III — “Death-Life” in the Ethno-Linguistic Consciousness” deals with general and national-specific signs of the concepts considered in cross-cultural perspective and reflected in relevant ethnolinguistic consciousness. This allowed us to examine and analyze the object of our interest comprehensively and verify our observations.

Linguistic and cultural analysis of the two concepts, two fragments - "death" and "life" has shown that, they correspond to the types of scientific, artistic consciousness, and allowed to see a full reconstruction of the relevant fragment of the linguistic picture of the world.

The linguistic and cultural analysis of the concept of "death" and "life" was intended to identify the national-cultural specifics of linguistic manifestation of these concepts in Georgian and Turkish languages, to demonstrate the usual representations that stand behind these concepts and limit their semantic area. The specificity of the relationship between the concepts and a culture was revealed in linguistic facts, which allowed us to establish the following:

Axiology of “death” and “life” in relevant cultures;

Universal and national-specific signs of assessment;

Reflection and presentation of ethnospecific realities in the "death-life" concept sphere.

The life field is processively linked to the stages of birth, life and death, what is confirmed by appropriate linguistic units.

### **Chapter I. Theoretical Prerequisites of the Thesis**

Chapter I – “Theoretical Prerequisites of the Thesis” – deals with the interdependence of language, thinking and consciousness and analysis of the categorical nature of a concept and its relationship with ethnic culture. According to the anthropocentric paradigm, a human takes the central place due to the role of the language. In each thinking process, the language creates new mental spaces and takes a person beyond the immediate observation. It reflects the movements of human mind, builds possible worlds, and fixes the thinking dynamics and the means of its presentation through linguistic resources.

Among the main directions of communication linguistics, developed in the frameworks of the anthropocentric paradigm, it is necessary to mention Linguoculturology, Linguistic Pragmatics, Cognitive Linguistics, Ethnolinguistics, etc. If Linguoculturology is interested in

language as a phenomenon of culture, then Cognitive Linguistics operates by the "information" category and the category of "knowledge structure" obtained as a result of thinking activity, which is represented in human mind and linguistic forms. If Cognitive Linguistics tries to answer the questions about the nature of human mind, its perception of the world, the formation of mental spaces, then Culturology focuses on a human's existence in culture and language, what requires the analysis of the following issues: human perception of the world, the role of metaphors and symbols in culture, the role of consciousness in culture representation, etc. Ethnocultural specificity is related to such a discipline as Ethnopsycholinguistics, which discusses a speech act in the context of national-cultural specificity and examines the ethnopsycholinguistic determination of communication and linguistic consciousness.

A native speaker is regarded as a bearer of a particular culture, a representative of a defined social group, with a certain ethnolinguosocial status. It should be noted that the understanding of the other culture intersects the area of anthropocentric paradigm. Conflict situations are mostly related to the factor of ignoring national-cultural peculiarities of the communicants. It is interesting, that a recent new trend, called "Lingoconflictology", aims to explore the emergence of possible conflict situations and develop practical recommendations to prevent them, what, in its turn, requires the knowledge of the mentality of people.

Language consciousness, which reflects the basic concepts of culture in the form of defined concepts, represents a completed picture of the world. It should be noted that despite the "unity of the material foundations of the universe", the perception of the latter differs in various cultures, what is also expressed in the manifestation specificity of linguistic forms of reality. We assume that mentality can be understood on the basis of appropriate language consciousness. Thereby, the concepts of "life" and "death" represent a special interest, as they allow us to reveal the specificity of language consciousness.

By its very nature, the phenomenon of thinking implies a material world independent of man and reflected by him, on the one hand, and the verbal means of its expression, on the other hand.

During the thinking process the reality is reflected in a human consciousness as an accumulated knowledge about it, represented in the material forms of a language. The language provides operation of such forms of human thinking, which are exploited in the

semantics of verbal forms. Thus, thinking exists in forms of its representation and is realized in specific verbal forms as well.

According to T.Fesenko and other scientists (N.Zhinkin, I.Stepanov and others), the study of relationship between the mental and linguistic structures and their role in the reality perception allows to postulate the "intermediate language of thinking", which, being a "language of mental constructions", represents an "intermediate code" between a universal subject code and a real speech and carries out the "transcoding" of the thinking code content in verbal signs.

T. Fesenko considers a concept to be one of its structural components; he states, that it exists in person's mental reality as the unity of knowledge and information in the context of actual or current affairs, emotions, feelings, associations, etc., of the real world. Its perception allows to restore the mental world of a carrier of the conceptual system and to reveal its ethnomental characteristics.

Over the past decades, the issue of the development of intercultural dialogue has become increasingly important for the expansion of international relations. The interaction of different cultures in Cultural Anthropology is called Intercultural Communication - a dialogue between the representatives of different cultures who try to achieve mutual understanding. The process of Intercultural Communication reveals the general, ethnic and linguopersonologic specificity.

The effective communication in a foreign language is important for the correct understanding of the communication strategies and the development of practical skills. The present paper deals with the intercultural communication as a dialogue of "speaking consciousness", realized by the representatives of different cultures.

In modern Linguistics the issue of intercultural Communication is relevant and significant, because it can be conducted at the level of political, diplomatic and personal, informal relations. The Intercultural Communication is naturally carried out by specific individuals, therefore, the individual factor is of particular importance in the study of this process. On the other hand, the intercultural relations imply the interaction of the world icons, which is also an interesting and topical issue of modern Linguistics.

By observing linguistic participants of communication we can study the practical side of the Intercultural Communication. Putting a linguistic participant in the foreground

emphasizes the importance of cultural identity. Since a linguistic personality is formed within the framework of a culture, scientists have set out to study the language factors that contribute to the formation of a "cultural personality" from the "linguistic personality". From this point of view, it is important to study such linguocultural signs as linguoculturemes, i.e. "concepts, linguocultural stereotypes," logoepistemes", etc., as they represent the linguistic and extralinguistic unity and comprise both linguistic and cultural segment. A linguocultureme is a kind of code, a certain matrix that reflects the way of thinking, controls the content and form of mental and linguistic representations.

The culture icon of the world is realized in the language and is delivered from generation to generation. Language is seemed to obey the perception of the world and the cognition process by its native speakers. The interaction of cultures is related to the fundamental problems of the modern world, which can be solved in the process of cultural values mutual consideration.

Chapter I deals with the theoretical basis of the thesis, which includes the issues of communication typology, culture of communication; it discusses the types of relations, the principles and postulates of Pragmatics, communication strategies and tactics. Theoretical analysis allows us to move directly to the analysis of material.

The paper reviews the principles of speech act typology, the expression of speech act in Georgian and Turkish. Language is a mirror of a culture, which reflects not only the real world but also the nation's social self-consciousness, its mentality, national character, life style, traditions, customs, morals, values, outlook. Language is a bearer of a culture; it conveys national cultural treasure to generations; it does not exist regardless of culture. Language is a powerful weapon in hands of a language collective that forms the ethnos through the transfer and preservation of culture, traditions.

Although, the changes in social, political and economic life have recently caused the increase of migration level and, therefore, the number of cases of cultural conflicts has also increased, at the same time, the scientific-technical progress and people's desire to communicate with each other also made intercultural communication and its participants relevant for Linguistics. Communication is not only a verbal process; its effectiveness depends on many different factors.

The effective communication implies overcoming the cultural barrier. As I.Morovina and I.Sorokin state, the national-specific peculiarities of certain components of the communicants' culture can complicate the process of intercultural relationship. There are the following cultural components:

- Traditions, customs and rituals;
- Domestic (daily) culture that is closely related to traditions, as a result, often called a traditional culture; daily behavior, as well as related to it mimic and pantomime (kinesthetic) code used by members of some linguistic societies;
- The National Icon of the World (Picture), which describes the specific perception of the outside world by the representatives of a particular culture, the national peculiarities of thinking;
- The artistic culture that reflects the cultural traditions of some ethnic groups.

A bearer of the national language and culture is also characterized by specific peculiarities. Intercultural relationship implies consideration of national characteristic features of communicants, their emotional type and specific thinking. According to E.Sepir, each cultural system and individual public behavior explicitly or implicitly involve communication.

According to Terminosova, it is important to study an icon (not a language) of a native speaker's world in a broad ethnographic sense. Language cannot exist without culture, i.e. socially conditioned practical skills and ideas that characterize our life style.

Terminosova notes that, if there is an obvious language barrier in intercultural communication, then a cultural barrier becomes obvious only in direct contact of our culture with other cultures.

The cultural barrier in intercultural communication is much more "dangerous" than the language barrier. It often seems invisible, but we face the fact that we have a problem; cultural errors are much more painfully perceived than language ones. The guidelines do not include ready-made rules and recipes. If linguistic mistakes can be easily forgiven, the same cannot be said about the cultural mistakes, which may more negatively influence the relationship.

The interaction of language and reality, language and culture is very important in our research. Ignoring these problematic issues is often associated with unsuccessful intercultural



communication. As we know, language is a mirror of outside world, it reflects the reality and creates a specific unique world icon of every nation, every ethnic group. Behind each word there is a subject or event of the real world. A language is linked with its carrier by a close relationship. The social nature of language is manifested during its functioning (bilingualism, multilingualism, study of languages, etc.), as well as in language structure itself (grammar, vocabulary, etc.).

As for a human, who is standing between the language and the real world, he perceives the world through the senses and creates his own idea of the world. After the thinking processes, occurring in his mind, he conveys his thoughts to other people of the linguistic community through the language. In other words, thinking occupies the place between the reality and the language. The relationship between the language and the thinking is a complex problem that is examined and explored by such disciplines as Linguistics, Philosophy and other.

A word depicts not a real thing, but its icon, which is caused by the perception of the given object. The “path” from the real world to a concept and a subsequent verbal expression is different for different nations, which is due to the history, geography, life conditions and, therefore, the development of their public thinking.

Thus, language, thinking and culture are so closely interconnected that they create almost one whole. None of these components can function (and, therefore, exist) without the two others:

The human outside world has three forms: the real picture of the world (icon); the cultural icon of the world; the linguistic icon of the world.

The real icon of the world is an objective one, representing the world around a person. The cultural icon of the world is a reflection of the real picture through the views and the concepts, formed by human sense organs. The linguistic icon of the world depicts the reality through the cultural icon of the world.

Nowadays, it is recognized that the cultural and linguistic icons of the world are closely linked and interact with each other, because not only a linguistic form, but also a content, play a significant role.

Content, semantics, meaning of linguistic units, words represent a sound (or graphic) expression of a subject or an event of the real world. The Linguistic Semantics opens the

“doors” to the real world. This connecting thread is actually a cultural representation of objects and events of the cultural world that are peculiar to a given linguistic collective in general and to an individual native speaker, in particular.

The significant fact is that different people, different nations have various linguistic icons, because the path from a non-verbal reality to a concept and then to a verbal expression, verbalization, is not the same for all nations, due to their history, specific development and public thinking. It is expressed in the categorization of reality, while its materialization occurs in vocabulary, grammar.

The national cultural icon of the world is primary; it is more complete, rich and profound than the linguistic one. It is realized in language and is passed to generations. Language cannot fix everything, but it can describe everything.

A language not only expresses everything in a passive mode, but it also promotes the formation of its carrier – a human, as a personality, as a part of the sociocultural society.

The universe, reflected in language, is a collective creation of the nation speaking this language, and every subsequent generation, together with its native language, acquires a complete “set” of culture - elements of national character, worldview, morality, etc.

A language reflects the world and creates its carrier. It is a mirror and, at the same time, an instrument, i.e. it performs passive (reflection) and active (creation) functions. These functions are realized in the process of communication, the main means of which is a language.

A language not only reflects the human world and his culture, but it has a very important function - to store and pass the culture to the next generations. Therefore, language plays an important, decisive role in the formation of personality, nature of nationality, ethnicity and nation. However, the most attention should be paid to the role of language (of course, together with culture) in the upbringing of a person, which, according to Terminosova, is a product of language and culture. From the birth a person gets an idea of the world and society through language. He becomes aware of and shares the rules of life and behavior, values, etc.

The national character, according to Erofeev, is an ethnic representation, "the verbal portrait of another nation". The psychological form of nation is "a certain combination of the various events of the spiritual life of the nation". The national character can be described by

stereotypes that are associated with the nation. A stereotype is defined as a schematic, standard idea of a social event or an object, usually emotionally colored and stable. It expresses a person's primary attitude towards an event that is formed under the influence of social conditions and previous experience.

"Its Majesty Communication", as Terminosova calls it, manages life, development, people's behavior, the perception of the world. It is a foundation, a basis of human existence.

The term "communication" came into scientific circulation in the beginning of XX century and is defined in the modern psychosociological literature as follows:

- 1) The means of communication between any objects of material and spiritual world;
- 2) The process of exchanging information between people (exchanging of ideas, mood, feelings, etc.);
- 3) The exchanging of information in society in order to affect the social processes occurring in it.

The first definition is related to the differentiation and systematization of communication means, the second one - to the interpersonal impact issues, the third one – to the mass communication problems. However, communication in each of them represents a link between the interaction of individual and social information. As we have already mentioned, communication is one of the essential and specific conditions for human existence. It is a relationship, an action and a process simultaneously. The communication task is usually related to the action, oriented and planned by a subject, and also includes a perceptual purpose determining the speech perception. As this process is largely deliberate, optimal and situational, a subject decides his perceptual goal himself.

Communication is also a process that involves at least 2 applicants: a recipient and an addressee. The objective of the linguistic research has become the relevance of language use in the social context. E.F. Tarasova has emphasized that the relationship of individuals is not chaotic, but systematic. We completely share the opinion that "during communication individuals carry out such social relations that limit the behavior and make it organized and systematic." Consequently, the speech acts are carried out in the structure of social relations, the interpersonal communication conveys a social character.

Although there are many other interpretations of the term "communication", the researchers agree that it has sharply expressed social nature. According to A.N. Leontyev, "communication is a relation between humans as members of society."

Communication is a socially defined process of sharing thoughts and feelings among people. First of all, it is realized through verbal communication. V. P. Konetskaya believes that "communication is a socially conditioned process of transmitting information by means of interpersonal and mass communication (verbal, non-verbal, etc.)."

It is important to focus on the recognition of communication as a deliberate and motivated process, a single system. On the other hand, such processes affect the social relationships and require the use of various specific means, primarily, linguistic ones. A communication activity is not absolutely independent and isolated from other activities; it includes two sides that interact with each other: linguistic and social ones. In a particular situation of the relationship, any expression has a wide range of preconditions that affect the organization of the action and are based on the mental and practical actions of an individual in the society.

Communication reveals the properties of the participants and, therefore, acquires social and emotional coloring; it affects the dynamics of the cognition process. Moreover, public relations are developed through the direct involvement of individuals. Communication activity should be considered in close connection with social activities, while communication itself should be regarded as a form of social interaction, in process of which the ideas and interests are mutually exchanged.

Sometimes communication is considered as one of the sides of the relationship, and is defined as a complex, multilateral process of establishing and developing relationships between people, which is based on the joint action requirements and includes information exchange, the development of the unified strategy of interaction, the perception and understanding of interlocutor.

## **Chapter II. Key Concepts of Culture and a Concept of "Death-Life"**

The examined concepts have been discussed in the semiotic space of culture in regard with the linguistic mechanisms and the corresponding conceptual sphere.

A concept is one of the structural components of the content code "transcoding" in the verbal signs. It exists in the mental reality of a human, as the unity of knowledge and

information in the context of current or prospective cases. Its perception allows us to reconstruct the mental world of the conceptual system carrier and to give it ethnomental characterization.

Like I.S. Stepanov, we interpret a concept as a fragment of human ethnocultural world in his mental world. In the interpreted mode the system of verbal values correlates with the socio-ethno-cultural competence of a language carrier, whose conceptual content is one of the decisive features of the nation's mentality. The interpretation of the fragment of reality in the conceptual system represents the constructing information about a certain world or "picture of the world". There is no doubt that the content of the basic concepts is much more voluminous than the one of homogeneous linguistic essence, since their understanding involves the whole ideological field. The existence of undisputed communication with the conceptual system of ideologically organized language expressions allows us to consider the verbal ideological organization as a conceptual model of representation, which includes the knowledge about the universe and the values that are accumulated by this community.

The "cultural concepts" (in our case, the concept of "life" and "death") are unique among the other ones. As it has already been mentioned, each concept is expressed by verbal means, has its own semantic form with values characterized by ethnocultural determinants and containing all the types of assessment (connotation, modal, emotional, expressive, pragmatic, etc.).

The "cultural concepts" or "the key concepts of culture" represent the core units of the world picture, which have an existential meaning for both separate linguistic personalities and the whole linguistic entities.

According to D.S. Likhachov, concepts appear in a human mind not only as a reference to possible meanings, but as a response of human to the previous linguistic (poetic, prose, scientific, social, historical, etc.) experience in general. "Universal categories of culture" (such as time, space, movement) are opposed to the "categories of national culture", which occupy a significant position in the collective language consciousness of a nation.

The problem of collective linguistic consciousness, which reflects certain regularities in the organization of words and sentences, has been analyzed on the basis of the universal

concepts ("life" and "death"), in which the specificity of the national world picture is revealed. The concepts of "life" and "death" play the most important role among other cultural concepts, since they are existentially significant for both an individual and the humanity as a whole.

A human occupies the central place in anthropocentric paradigm due to the recognition of the role of language as a main feature of a human. During the thinking process, a language creates new mental spaces and emits a person beyond direct observation. It depicts the idea of human thinking, builds possible worlds, fixes the thinking dynamics and means through linguistic resources.

Among the main directions of Communicative Linguistics, which are formed in the framework of the anthropocentric paradigm, it is necessary to mention Linguocultural Studies, Linguistic Pragmatics, Cognitive Linguistics, Ethnolinguistics, Ethnopsycholinguistics and others.

Linguocultural studies deal with the language as a phenomenon of culture; Cognitive Linguistics operates through the categories of "knowledge structure" obtained after the processing of "information" by human thinking and reflected in human mind and linguistic forms; Cognitive Linguistics tries to answer the question related to a mental area of a human; Cultural studies focus on the human existence in a culture and a language; Ethnopsycholinguistics is related to the national-cultural specificity. It considers the speech act in terms of national-cultural specificity and examines the ethnopsycholinguistic termination of communication and linguistic consciousness.

The mind phenomenon implies a material world independent from a human and reflected by him, on one hand, and the verbal means of its expression, on the other hand.

As L. Shestak fairly states, there are the basic concepts from which the other ones are created. The most important concepts are regulated by the conceptual space and represent the main rubrics of its segmentation. The main constituents of conceptual system are the object of perception and its parts: variability (movement and object interaction), place (space), time and the signs of objects and actions.

Despite the numerous attempts within the various scientific disciplines (including the pure linguistic ones), the problem of the term "concept" definition is still active; though, the recognized universal characteristic feature is an absolute anthropocentrism which is connected with the (individual or collective) consciousness of a subject.

As we have already mentioned, Anthropocentrism is the main direction of modern science development. A human defines the subject, tasks, goals, and values of modern Linguistics. In turn, the language itself is anthropocentric. The human existence appears in the whole range of language functionality, and particularly it can be found in lexis and syntax - word semantics, structure and discourse organization.

In the area of linguistic studies, the term "concept" is the result of relevant worldview changes, which replace understanding of the essence as an abstract phenomenon (which discusses the expression separated from the author and addressee) by the essence of human. "

It is impossible to answer key questions of Linguistics without considering the principles of human cognitive activity and regulatory principles. Modern cognitivists think that language should be considered not as an autonomous form, but as a system that correlates with other systems.

Despite the fact that a lot of works are dedicated to the theory of concept in modern Linguistics, the scientists have not yet worked out a common approach to the given phenomena and its analysis.

The important issue, related to the examined problem, is the process of concept localization. Some researchers discuss a concept as a part of the conceptosphere, whereas the others consider it as a conceptual picture of the world; some believe it represents a linguistic picture of the world, the others- mentality or linguistic consciousness (V. Karasaki). In our thesis we consider a concept as a part of the world conceptual picture (conceptosphere), or to be more precise, as a verbalized part presented in the world linguistic picture (Language Semantic field).

The definition of the concept in the work is as follows: a concept is a cognitive derivative organized by the field principle and combining the concepts, knowledge, imaginations, associations, experiences associated with the structured core; it is also

aperiphery related to the individual-associations based on the conceptual categories derived from collective consciousness. The concept consists of verbalized and non-verbalized parts. The verbalized part can be described in the process of analyzing various empirical sources (explanatory, etymological, phraseological, encyclopedic, associative, paremiological, dictionaries and reports based on experiment results).

According to I. Stepanov, the examined concepts are considered as fragments of ethnocultural world reflected in human's mentality. The system of verbal indicators in the interpretation mode is equal to the socio-ethnocultural competence of a language carrier in which the conceptual content represents one of the defining characteristics of the nation's mentality. The interpretation of the reality fragments in the conceptual system represent significant information about a picture of the world. As it was mentioned above, the content of the basic concepts is much more volumetric than the one of a certain linguistic existence, since the area of their awareness applies to the whole ideological field, which includes a different image of the category. The existence of undisputed communication with the conceptual system of ideologically organized language expressions allows us to examine the verbal ideological organization as a conceptual model of representation, comprising all sorts of knowledge about the universe, the whole system of values, and the experience that is accumulated by the community.

As it has already been mentioned, each concept has its own semantic form that is characterized by ethnocultural peculiarities, as it has all kinds of assessment (conotative, modal, emotional, expressive, pragmatic, etc.).

We consider the problem of the concept typology as well. There are common national, group and individual concepts that can be typologically subdivided into nationally and universally marked concepts. The nationally marking quality of a specific concept is evaluated in terms of speech, during the interpretation of the main cultural concept expressed by other language means. The existence of a word-equivalent in different languages gives us the opportunity to talk about the concept universality, while the absence of such a correlation indicates to its uniqueness and connection with a specific culture. If a concept can be presented in a descriptive way, then it has the qualities of both groups.



An exhaustive description of the concept structure is impossible, since its content part is wider than a rational one and represents an open structure that can always be replenished. We should note that the lexicographic space is less limited than the conceptual one. Moreover, elements of semantic structure are included in the semantic structure of a concept.

The valuable component of the concept is directed towards the spiritual life of a person. It stipulates the internal perception of the concept, what makes it possible to identify the priorities and valuable dominants that form the type of culture protected by language. The assessment predicates, expressing the values, are "good", "bad", "interesting", "tiring", etc. The existence of the three constituent elements in the structure of a concept determines the relation between the concept and the language that provides its objectification and determines the specificity of culture as a national value system and human consciousness.

The concept as a mental formation is practically never verbalized in language, so its objectification requires focusing on some specific details of a language. Most of the linguists, who work on the theoretical problems of the concept, share the opinion that the main means of the linguistic explanation is a word, which determines its verbalization. A word, that completely and relevantly expresses a content of a certain concept, acquires the status of a linguistic concept.

It should be said that a word is not the only means of linguistic expression of a concept. According to the peculiarities of the language representation, concepts can be expressed by a lexeme (lexical), a lexical combination (phraseologica) and a text of any length.

A human is a language carrier of a certain culture, a representative of a defined community, which determines its ethnolinguistic social status. It is necessary to note that the understanding of the other culture covers the area of anthropocentric paradigm. Conflict situations are related to the ignorance of national-cultural peculiarities of speakers. It is interesting to note that Linguoconflictology tries to investigate possible conflict situations and develop practical recommendations for preventing them. The first and necessary condition is the knowledge of people mentality. A language consciousness, which reflects the basic concepts of culture, represents a single picture of the world. It should be noted that

despite the "unity of the material foundations of the universe", the perception of the latter is different in various cultures.

The concepts of "death" and "life" are the real-world phenomena with their denotative status. It should be mentioned that the semantic symmetry of antonyms does not necessarily mean that they are pragmatically equal. If we consider the concept of "death" and "life" from the cognitive point of view, we should realize that the events standing behind them are completely different in terms of individual experience. This difference has been noticed by M. Montene: "As for the death, we cannot feel it. We feel it only with our mind, because only a second separates it from life". This idea is confirmed by the combinatorics of the "death" and "life" concepts: "thinking about life (own, others and life in general) and death (only other's and in general); the description (even observation) of life (own, others, in general) and death (only others); recollection of life (own or others) and death (only other's).

The author gives the definitions of above concepts from different lexicographic sources. According to Ozhigov and Shvedov's interpretation, "Life is 1. The combination of events in the organism, a special form of matter existence. 2. Physiological existence of a human, an animal, every living being. 3. The time of the existence, from the emergence to the end, or at any time. 4. Community or human activity in some form of manifestation. 5. Revival, activity, and energy manifestation. 6. Recovery, activity, and energy manifestation... Death is" 1. Termination of animal activity of the organism. 2. End, complete termination of any kind of action.

"Death" and "Life" are the universal concepts of culture, which hold the most important place in the linguistic picture of the universe and a writer's creativity as well. The main linguistic material that verbalizes the lexemes "life" and "death" is represented by the words derived from one root ("canlandırıcı, hayatverici", «животворный» - life-giving; "ölmez" «бессмертный» - immortal), their synonyms, antonyms and words with semantic components ("tabut, mezar", «гроб», «могила» - coffin, grave).

The concept of "life" in Zabolotsky's poetry is represented as "life as a chain of endless metamorphosis", "life as a history of the soul", "life as a "dense hell of life", "life as the existence of nature", "life as a candle" («жизнь как цепь бесконечных метаморфоз», «жизнь как история души», «жизнь как густое печлобытия»,

«жизнькак существование природы», «жизнькак свеча»). Their verbalization is carried out through traditional stable symbols, such as life-candle; a burnt-out candle is perceived as a sign of approaching death. (Жизнь-свеча; восприятие догорающей свечки как указания на приближение смерти), as well as individual author's means: anaphora, personifying details, oxymoron metaphors, metamorphosis, expressive syntactic constructions, occasional lexical compatibility, etc.;

A concept of "death" in the poet's work is interpreted as "death as a transition to another being", "death as a destructive force," "death as an oblivion," "death as a geometric figure or an architectural structure," "death as the inevitable end of life," "death as the suffering of love," "death as a violence", "death as a distant land", "death as a reflection of the spiritual work of man and nature", "death as the death of the soul") («смерть как переход в иное бытие», «смерть как разрушительная сила», «смерть как забвение», «смерть как геометрическая фигура или архитектурное сооружение», «смерть как неизбежный конец жизни», «смерть как страдание любви», «смерть как насилие», «смерть как отдаленный край», «смерть как отражение душевного труда человека и природы», «смерть как гибель души»).

The concepts of "life" and "death" are reflected in the linguistic consciousness of Georgian, Turkish and Russian native speakers with the minor difference in languages, what can be explained by the universality of these concepts.

The core and periphery of the concepts of "life" and "death" are structured as "positive (core) - negative (periphery) according to the data of the psycholinguistic experiment.

The results of the research have indicated to the closeness of the concepts reflection in Georgian and Turkish languages. Experiments show that the concept of "death" in comparison with the concept of "life" is more universal. One of the tasks of our research is the identification of the difference between the core and the periphery of the concepts of "life" and "death".

We have developed a classification of the reflection of the concepts of "life" and "death" in the particular language systems and the consciousness of their carriers. Thus, the universal and unique characteristics of the concepts are revealed more fully and accurately. A linguocultural concept is an operating unit of thinking, characterized by a linguistic

expressiveness and linguocultural specificity. In our opinion, the linguocultural concepts can be distinguished on the basis of eleven criteria. In particular:

- A word-concept should be high-frequency;
- A word-name<sup>[11]</sup> of the concept should include an active forming base;
- A word-representative of the concept should be actively included in the composition of stable idiomatic constructions.

In addition, there are the following essential signs:

- "experience" of the concepts;
- "Nominative concentration";
- "Uncertainty";
- "Worldview orientation";
- "Linguocultural identity";
- "Communicative relevance";
- "Etymological memory";
- "Language abstraction".

The concepts of "death" and "life" correspond to all these criteria. Moreover, in the modern world linguistic picture they occupy the third place after the concepts of "man" and "house", and they play the most significant role among the linguocultural concepts, since the "naïve" representations, included in them, are existentialistically important both for a specific individual and the entire nation.

### **Chapter III "Death-life" in Ethnolinguistic Consciousness**

Chapter III deals with the generalized and national-specific signs of the concepts, considered in a cross-cultural perspective, and their reflection in the relevant ethnolinguistic consciousness.

The linguoculturological analysis of the concepts of "death" and "life" was aimed to identify the national-cultural specificity of the language manifestation of the present concepts in Georgian and Turkish languages; to demonstrate the usual representations that stand behind these names and cover the semantic area. The specificity of the union of concepts and culture is revealed in linguistic facts, what allow us to establish the following:

- Axiology of death and life in relevant cultures;
- Universal and national-specific signs of assessment;
- Reflection and presentation of ethnospecific realities in the "death-life" concept field.

The reaction to death-life is unequally represented in different languages. Depending on the relationship with the deceased, there is a wide range of stylistic gradations: humorous - ვირისდასაფლავება - "donkey's burial" (i.e. without burial) (bibl.)-«ослиноепогребение» (т.е. безпогребения) (библ.)

Dramatic: mourning, stages of mourning, mourning institutes (Оплакивание–Горевать); the dressing of a deceased has a ritual importance; the attitude towards the deceased and his family is different as well - from the positive: long live! დიდოდღემოგცეს! - Многилета!, to negative: go to hell -ჯანდაბამდისაცგზაჰქონია - (проклятие) отправляйся в ад.The funeral ceremony is associated with a lot of words and phrases: there is a wide range of words denoting home and grave;

The burial process is largely connected to the ground. Metaphors are particularly common, but their artistic faces have a completely different basis:

The idioms containing precedent units, (sea slang) sink - ჩაიძირო, fell to the bottom - დაეშვაფსკერზე, die during the voyage - მოკვდესაზღვარამოგზაურობისდროს; metaphors-comparisons;

Death and life are presented in stable language comparisons. The metaphors and idioms related to these concepts are quite common, but the emotional charge in them is no less important.Proverbs and poems on the theme of death and life are widespread as well.

Sansara

Death-life cycle,

Physical death, destruction, leaving the world;

About a human (mainly) and an animal;

Only about a human;

Only about an animal or a human (roughly).

ФИЗИЧЕСКАЯ СМЕРТЬ, УНИЧТОЖЕНИЕ, УХОД ИЗ ЖИЗНИ

о человеке и животном или преимущественно о человеке

ТОЛЬКО О ЧЕЛОВЕКЕ

ТОЛЬКО О ЖИВОТНОМ ИЛИ О ЧЕЛОВЕКЕ - грубо

О ЛЮБОМЖИВОМ

The end of existence

The very end of existence is self-expressing and directly perceived;

Actually becoming something different;

becoming better or worse;

Without the participation of a stimulating object;

With the participation of a stimulating (potential) subject;

General or undivided designations of termination of self-identification and perception;

termination of self-identification perceived by sight;

termination of self-identification perceived by hearing;

General notation or designations applied to many different subjects;

Notations, applicable only to some subjects or their groups (in some combinations);

Without additional qualitative, temporal, local characteristics;

With additional qualitative, temporal, local characteristics;

With additional qualitative characteristics;

With additional temporal characteristics;

With additional local characteristics;

Fast;

Imperceptibly, abruptly, immediately;

Completely, to the end;

Gradually, not completely;

About the phenomena of nature;

About sound, light, smell and phenomena of nature, the existence of which is impossible without their sounding, glow;

About life situations, actions, something settled, entered into life, about thoughts, feelings;

About rumor, fame of individual subjects;

Конец бытия

Сам конец бытия;

Конец бытия самовыявляющегося и непосредственно воспринимаемого;  
Собственно стать чем-то иным;  
Стать лучше или хуже;  
Без участия стимулирующего субъекта;  
С участием стимулирующего (потенциального) субъекта;  
Общие или нерасчленённые обозначения прекращения самовыявления и восприятия;  
Прекращение самовыявления и восприятия зрением;  
Прекращение самовыявления и восприятия слухом;  
Общие обозначения или обозначения применительно ко многим разным субъектам;  
Обозначения применительно лишь к некоторым субъектам или их группам (в некоторых сочетаниях);  
Без дополнительных качественных, темпоральных, локальных характеристик;  
С дополнительными качествами, темпоральными, локальными характеристиками;  
С дополнительными качественными характеристиками;  
С дополнительными темпоральными характеристиками;  
С дополнительными локальными характеристиками;  
Быстро;  
Незаметно, резко, сразу;  
Полностью, до конца;  
Постепенно, не полностью;  
О явлениях природы;  
О звуке, свете, запахе и о явлениях природы, существование которых невозможно без их звучания, свечения;  
О жизненных ситуациях, поступках, о чём-н. устоявшемся, вошедшем в жизнь, омыслях, чувствах;  
О молве, славе<sup>[1]</sup> об отдельных предметах;

## CONCLUSION

1. The conceptual field of “death”/“life” in the examined cultures represents the national-cultural manifestation of the universal field, the integral forms of which are existence and non-existence (the end of existence);

2. The existence / non-existence problem is related to the existential and processual understanding of the event. In the first case, “death” and “life” are quantifiers of an existence, while in the second case they are quantifiers of an action, which is related to a number of factors: whether they depend on a person, an attitude of an object towards the nature of the act of death (natural or violent character);
3. The phenomenon of “death” and “life” covers the entire organic world, what gives the difference in the nomination on the basis of the biological status of the object of death—it concerns a human, an animal or a plant;
4. The opposition of “the living” and “the dead” world as well as the relationship between them are relevant in all three cultures. It is also important that this relationship is not understood monovectorally and the bilateral movement is possible, what is also reflected in the linguistic units;
5. The death-life nomination shows the attitude towards these events, what is reflected in the appropriate axiology. The evaluation of these events varies: depending on the content of existence, “death” has often a positive connotation, while “life” (especially unworthy) is negative, what is confirmed by the relevant empirical material;
6. The nomination of “death” / “life” includes an assessment-dependency sense, which is revealed in stylistic differences (ბადმღღდა / აღესრულა - died);
7. The sacral nature of “death”-“life” leads to the euphemism tendencies that are somewhat associated with natural fears. The caressing and humorous forms are frequently used as well;
8. From the artistic point of view, it is common to use speech figures (metaphor, metonymy, etc.);
9. From the linguistic point of view, the given concepts are realized by units of different levels (lexical, phraseological and paremiological, textual);
10. It is important to separate the national and individual (author’s) consciousness, which is demonstrated by the specific material;
11. The analysis of the examined cultures has revealed the specific differences between the cultures’ outlooks and the different axiology in ethnolinguistic consciousness.

The research includes a scheme of conceptual analysis which is composed of eight stages:



1. We have examined the etymology of the concept word-name, revealed the original meanings of etymon, analyzed the ways of meaning development, the history of a word meaning;
2. The linguistic definitions of a word-name concept have been examined by the component analysis method. As a result, the semes are represented as semantic signs. The semes are actualized in many concepts, becoming conceptual signs;
3. The additional conceptual signs have been revealed by the word-name compatibility analysis method;
4. Since the concepts "death" and "life" are put not in a word, but in the root of a word and are realized in the paradigm of the whole word, the component and distributive analysis of verbal representation of examined concept has been carried out;
5. The metaphorical compatibility analysis of the concept word-representatives has been conducted as well;
6. The compatibility of the examined concepts with the other ones has revealed the content value of the concepts;
7. The national-cultural understanding of the world in Turkish linguistic world picture has been described as well.
8. The associative analysis has been carried out in the end of the research.

The analysis has shown that the concepts of "death" and "life" represent a complex mental-linguistic derivative of the Turkish language world picture consisting of several conceptual signs and metaphors, perceiving as a whole, having the value characteristics, verbalizing by the whole word-derived paradigm (more than one hundred units) in the Turkish language.

The linguoculturological analysis of the concepts of "death" and "life" has revealed the ideas of these concepts (existing in different genre texts), that correspond to the types of scientific and artistic consciousness.

The cross-cultural analysis of the two fragments of the world national picture - "life" and "death" - in Georgian and Turkish languages allows us completely reconstruct the fragments of the relevant linguistic pictures. The linguocultural analysis of the concepts of "death" and "life" has enabled us to:

- reveal the national-cultural specificity of language manifestation of the given concepts in Georgian, Turkish and Russian languages;
- establish the national-cultural specificity and universal qualities of the given concepts in the process of their understanding;
- give a syntagmatic characterization of the concept of "death" and "life" in order to identify the usual representations that stand behind these names and cover their semantic range.

The specificity of the "death"/ "life" concepts is discussed in a comparative context that enables us to reconstruct important fragments of the national picture of the world.

The universal and national cultural peculiarities of semantics and pragmatics of the concepts are based on explanatory, semantic, ideological, etymological and phraseological Turkish and Georgian dictionaries, a collection of aphorisms and paremias, materials from newspapers, and even crossassociative data.

### **Publications:**

1. Semantic Fields Theory and Issues of Specific Language Research, “Philological Herald”, III, Tbilisi, 2016, ISBN-798-9941-09021-9 pp.174-183
2. On Studying the Concept of “Death”. Semiotics (Scholarly journal), XVI, Research in Humanities, part 2, Tbilisi, 2016, ISSN 1512-2409 pp.124-128
3. Key Concepts of Culture and “Life” and “Death” Concepts, Georgian National Academy of Sciences, Ajara AR, Regional Scientific Center, Transactions Vol. II, Batumi, 2017 ISSN 2449-2507 pp.261-270
4. On the Issues of the Khalajuri Language, Ministry of Education of Georgia, Humanities Series, Works II, Batumi, 1998, 245427587 pp.109-115
5. Theory of the Semantic Fields, University Sciences at the Turn of Two Millennia, Tbilisi-Batumi, 1997, 380028 pp.135-139

### **Participation in Scientific Forums**

#### **National conferences**

1. The Khalajuri Language – Hypotheses, Scientific Conference, Tbilisi, 1977
2. The Place of the Khalajuri Language in the Family of Languages, IV Republican Conference of Young Scientists-Philologists, Batumi, 1982

#### **International Conferences**

3. Towards the Issue of the Khalajuri Language, International Conference of Young Scientists, Batumi, 1983
4. Theory of the Semantic Fields, International Conference University Sciences at the Turn of Two Millennia, Tbilisi-Batumi, 1997
5. On Studying the Concept of “Death”, VII International Scientific Conference in Semiotics, Batumi, 2016

